

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ
FAKULTA
KATEDRA PASTORÁLNÍ A SPIRITUÁLNÍ TEOLOGIE

Obor: Spirituální a křesťanská formace dospělých

Lubomíra Mikšů

Tři pilíře křesťanského života:
Četba Božího slova, účast na liturgickém životě a
skutky milosrdenství

Diplomová práce

Vedoucí práce: Dr. Michael Špaček

2013

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila přitom jen uvedené prameny a literaturu.

V Křenovicích dne 21. března 2013

.....

Podpis autora práce

Děkuji doktorovi Michaelovi Špačkovi za odborné vedení při psaní diplomové práce, za jeho vstřícnost a cenné rady. Též děkuji svému manželovi za důležité postřehy k této práci a za to, že mi umožnil se jí věnovat. Můj dík patří i členům Komunity Blahoslavenství, mezi nimiž jsem se naučila setkávat se s Kristem skrze Písmo, při liturgii i ve službě. Rovněž děkuji své mamince, za pomoc a trpělivost při hlídání našich synů a všem blízkým, kteří na mne pamatovali a povzbuzovali mne.

OBSAH

ÚVOD.....	5
KAPITOLA I.	
SETKÁVÁNÍ S KRISTEM SKRZE ČETBU BOŽÍHO SLOVA	8
I.1 POZNÁVÁNÍ KRISTA Z EVANGELIÍ.....	8
I.1.1 Kristus v evangeliu podle Marka.....	9
I.1.2 Kristus v evangeliu podle Matouše.....	10
I.1.3 Kristus v evangeliu podle Lukáše.....	12
I.1.4 Kristus v evangeliu podle Jana.....	14
I.2 ČETBA BOŽÍHO SLOVA	15
I.2.1 Čteme-li Písmo, nasloucháme Kristu	15
I.2.2 Etymologie slov lectio divina.....	16
I.3 ČIST BOŽÍ SLOVO - ALE JAK?	17
I.3.1 Praktikování četby Božího slova ve Starém zákoně a u Ježíše z Nazareta.....	18
I.3.2 Boží slovo je pro všechny lid	18
I.3.3 Soukromá četba Písma inspirovaná textem Mt 7,7	19
I.3.3.1 Aktualizace Božího slova	22
I.3.4 Četba Bible ve společenství	22
I.3.4.1 Metody při četbě Bible ve společenství.....	23
I.3.5 Bůh v nás přebývá skrze své slovo.....	28
KAPITOLA II.	
PROŽÍVÁNÍ LITURGICKÉHO ROKU A SLAVENÍ LITURGIE.....	29
II.1 LITURGICKÝ ROK.....	29
II.1.2 Prožívání liturgického roku.....	32
II.1.2.1 Temporál	33
II.1.2.2 Sanktorál	43
II.1.3 Nevšední život všedních dní	45
KAPITOLA III.	
V SLUŽBĚ BLIŽNÍMU OBJEVIT POZVÁNÍ SLOUŽIT JEŽÍŠI KRISTU	46
III.1 LÁSKA K BOHU A LÁSKA K BLIŽNÍMU	46
III.2 V BLIŽNÍM SLOUŽIT KRISTU	47
III.2.1 Hladověl jsem, a dali jste mi najíst.....	48
III.2.2 Žiznil jsem, a dali jste mi pít.....	49
III.2.3 Byl jsem na cestách, a ujali jste se mne.....	50
III.2.4 Byl jsem nahý, a oblékli jste mě.....	51
III.2.5 Byl jsem nemocen, a navštívili jste mě.....	53
III.2.6 Byl jsem ve vězení, a přišli jste za mnou.....	54
III.3 PÁTÉ EVANGELIUM	57
ZÁVĚR	58
POUŽITÁ LITERATURA.....	60
ZKRATKY	64

Úvod

V jedné židovské písni se zpívá: „*Svět stojí na třech věcech: na Tóře, na bohoslužbě a na skutcích milosrdenství*“.¹ Tuto píseň znám již velmi dlouho, ale teprve nedávno mě přivedla k zamyšlení, jaká tři slova mohou být pro křesťany těmi, na nichž spočívá svět. Křesťanství má kořeny vrstlé v judaismu, a proto by mohla existovat paralela s rabínským textem, dovršená v osobě Ježíše Krista.² On je Rabi, Mistr, který procházel mezi lidmi, a slova, která mu svěřil Otec, předal nám, abychom je přijali (srov. J 17,8).

Kristus všechna tři slova žil a ukázal nám jak jednat, aby i náš život byl vystavěn na pevných pilířích, bez nichž by křesťanský život nebyl autentický. Dovolte mi na tomto místě malou vzpomínku. Když jsem byla malá, brávala mne má matka na pole. Aby mělo dítě kde ležet, svázaly se k sobě tři kůly a doprostřed trojnožky se uvázala plachta, do níž se dítě položilo. Dva kůly by samy o sobě nezajistily potřebnou stabilitu a tři zároveň bohatě stačily k tomu, aby byla zaručena bezpečnost dítěte během práce na poli. Dobře nám také může posloužit příměr, s nímž má snad každý zkušenost: abychom si mohli sednout, je zapotřebí, aby židle měla alespoň tři nohy.

Tato práce chce ukázat na tři zásadní prvky křesťanské spirituality. Ony jí vpečetují pravost, která dokáže strhnout k následování. Nepřítomnost, byť jen jediného z nich, není v životě člověka nazývajícího se Ježíšovým přítelem možná. Mezi metody, které jsou v práci použity, patří metoda komparativní. Během let strávených v Komunitě Blahoslavenství jsem získala mnohé cenné zkušenosti z oblasti biblistiky i liturgiky. Ty jsem ověřila v literatuře související s nastíněným tématem této práce, aby se jednalo o co možná neobjektivnější popis. Rozhodnutí pro kompilační metodu vychází z toho, že po přehlédnutí literatury k danému tématu bylo záměrem vytvořit mozaiku z oblasti četby Písma, liturgického života a charitativního nasazení. K vyvození závěrů z této mozaiky jsem pak dospěla dedukční metodou. Když procházíme evangelia stránku po stránce, poznáváme Ježíše a mnohé se o něm

¹ Jedná se o výrok Šimona Spravedlivého, jenž zastával velekněžský úřad na přelomu 4. a 3. století před Kr. Tato jeho maxima je zaznamenána v Talmudu v traktátu Pirkej Avot.

² „[...] když vezmeme v potaz víru a náboženský život židovského lidu, tak jak je vyznávána a žita ještě i v současnosti, může nám napomoci lépe porozumět určitým aspektům života církve.“ Srov. KOMISE PRO NÁBOŽENSKÉ VZTAHY S JUDAISMEM, *Notes pour une correcte présentation des juifs et du judaïsme dans la prédication et la catéchèse de l'Église catholique*, I,3. http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/chrstuni/relations-jews-docs/rc_pc_chrstuni_doc_19820306_jews-judaism_fr.html.

dovídáme. Písmo znal velmi dobře, dal mu však ještě nový, přesažný rozměr. Poté, co v nazaretské synagoze přečetl úryvek z proroka Izaiáše, promluvil ke všem zúčastněným: „*Dnes se splnilo toto Písmo, které jste právě slyšeli*“ (srov. Lk 4,17-21) V Kristu se uskutečnily všechny předpovědi proroků, on je vtěleným Slovem, vycházejícím od Boha. Z tohoto důvodu jsou právě evangelia stěžejními texty, jež vyprávějí o Boží lásce k člověku. Revolučně ukazují na nové hodnoty bliženecké lásky, pro mnohé nepřijatelné.

Ježíš tedy na sebe vzal podobu člověka, *neboť ten, který se chtěl pro nás narodit, nechtěl nám zůstat neznámým*.³ Poznávat ho smíme právě z evangelií a pro tento předpoklad je jim věnována značná část první kapitoly. Zajisté však nestačí si řádky Písma jen pročítat, pokud chceme Krista poznat „osobně“. Je důležité nad slovy Bible rozvažovat a v modlitbě se pak setkat s tím, který *jako ženich vychází ze své komnaty, aby se s námi spojil*.⁴ Kterak aktualizovat Boží slovo je taktéž součástí této kapitoly.

Poté, co objasníme první pilíř, četbu Božího slova, přejdeme ke druhé kapitole. V ní se budeme zabývat účastí křesťana na liturgickém životě. Výzvou, abychom sami sebe přinášeli v oběť (srov. Řím 12,1) ukazuje sv. Pavel všem lidem jejich kněžskou důstojnost. *Neboť člověk nepotřebuje hledat to, co by mohl Bohu obětovat vně sebe, ale nosí s sebou a v sobě, co má za sebe přinášet Bohu jako oběť*.⁵ V této kapitole budeme procházet liturgickým rokem a zamýšlet se nad tím, jak prožívat společně s Kristem jednotlivá období liturgického cyklu, kterak slavením **posvěcovat čas** a jak v plynoucím čase *chronos* prožívat čas spásy *kairos*, čas nesoucí vůni věčného společenství s Bohem.

Na druhou kapitolu navazuje třetí část tématem bliženecké lásky. Ani noc nemá přerušovat konání našeho milosrdenství, říká sv. Řehoř Naziánský, *neboť „konání dobra je to jediné, co nesnese odkladu*“.⁶ Praktikování bliženecké lásky je ukazatelem našeho vroucího vztahu s Bohem, protože pravé křesťanství se nezastaví u četby Písma nebo návštěvy kostela. Právě pro přetékající zkušenost s živým Bohem nemůžeme zůstat sami v sobě, ale jsme puzeni vydat se do ulic **hledat strádajícího Krista**. Po objasnění pojmů *láska k Bohu* a *láska k bližnímu* se detailně zastavíme u známého

³ Srov. Sv. PETR CHRYZOLOG, Vtělené Slovo se stalo člověkem, Sermo 147, In *Liturgie hodin I.*, s. 152.

⁴ Srov. FAUST Z RIEZ, De Epiphania 2, Sermo 5, In *Liturgie hodin I.*, s. 170.

⁵ Srov. Sv. PETR CHRYZOLOG, Sermo 108, In *Liturgie hodin II.*, s. 243-244.

⁶ Srov. Sv. ŘEHOŘ NAZIÁNSKÝ, De pauperum amore, Oratio 14, In *Liturgie hodin II.*, s. 93.

úryvku Mt 25,34-36.40 a zaměříme se na ty oblasti, v nichž se s Kristem setkáváme v našich bližních.

Třetím pilířem je uzavřen výčet tří stěžejních oblastí duchovního života, jež od sebe nelze odtrhnout, ani nikterak oddělit či zanedbávat. První je propojena s druhou, ta se prolíná se třetí a poslední se upíná k první. Budeme-li si myslet, že stačí rozvíjet jednu z oblastí a ostatní nikoliv, postrádá náš duchovní život hloubku, vroucnost a lásku.

KAPITOLA I.

SETKÁVÁNÍ S KRISTEM SKRZE ČETBU BOŽÍHO SLOVA

„Neznat Písmo, znamená neznat Krista“

sv. Jeroným

II. vatikánský koncil naléhavě vybízí všechny věřící k častému čtení Písma, jímž by získali „*nesmírně cenné poznání Ježíše Krista*“ (srov. Flp 3,8).⁷ Při snaze poznávat Kristovu tvář prostřednictvím Božího slova zachyceného lidskými autory mají nezastupitelné místo čtyři evangelia. Ta církev pokládá za jisté, potvrzuje jejich historičnost a věří, že nám „*věrně podávají to, co Boží Syn Ježíš v době svého života mezi lidmi pro jejich věčnou spásu skutečně konal a učil až do dne, kdy vstoupil na nebe.*“⁸

Po vykreslení Ježíšovy postavy zachycené v evangeliích předestřeme některé „*návody*“, jak se pohroužit do četby Písma jakožto Slova živého Boha, jenž se „*stalo tělem a přebývalo mezi námi*“. (J 1,14)

I.1 Poznávání Krista z evangelií

„V evangeliu mluví Kristus svými vlastními ústy k svému lidu.“

sv. Augustin

V následování Krista čteme, že „*každý, kdo chce plně a správně rozumět Kristovým slovům, musí se snažit utvářet celý svůj život podle něho*“.⁹ Máme-li podle někoho svůj život utvářet, musíme ho také dobře znát. Poznávání Ježíše z Nazareta je jistě záležitostí pro každého člověka nadmíru osobní, přesto však nám jsou v zachycení jeho osobnosti nápomocni evangelisté, kteří byli buď jeho očitými svědky, nebo vyprávění o něm sebrali od těch, kteří se s Kristem osobně setkali.

Pro mnohé svaté byla právě evangelia jedinou četbou, podle níž utvářeli svůj život ve chvílích vyprahlosti. Za všechny zmiňme sv. Terezii z Lisieux:

⁷ Srov. *Dei verbum*, čl. 25, In *Dokumenty II. Vatikánského koncilu*. 1. vyd. Praha : Zvon, 1995.

⁸ *Tamtéž*, čl. 19.

⁹ KEMPENSKÝ, T., *Čtyři knihy o následování Krista*. 2. vyd. Brno : Cesta, 2001, 3. dotisk 2011, s. 11.

Protože Ježíš vystoupil do nebe, mohu jej následovat jen po stopách, které zanechal. Ale jak jsou tyto stopy světlé, jaká vůně se z nich line! Stačí, abych se podívala do evangelia, a hned vdechnu vůni Ježíšova života a vím, na kterou stranu běžet.¹⁰

Anebo na jiném místě téhož rukopisu: „*Nade všechno mě udržuje ve chvílích vnitřní modlitby evangelium. V něm nalézám všechno, co potřebuje má ubohá malá duše.*“¹¹

Při rozboru jednotlivých evangelií se budeme zaměřovat na obraz postavy Ježíše Krista. Pro omezený rozsah práce se nemůžeme hlouběji zabývat problémy synoptické otázky, autority evangelií, inspirací Božího slova, metodami výkladu Písma svatého apod. Uvedme však hlavní charakteristiky evangelistů, jejich zaměření či adresáty, abychom více získali ze specifik jejich podání Kristovy podoby.

I.1.1 Kristus v evangeliu podle Marka

Autor

Evangelista Marek nebyl Ježíšovým přímým učedníkem, ale doprovázel apoštola Petra. To, co od něho slyšel, zapisoval ve svých vzpomínkách a neměl možnost, aby si pořadí událostí ověřil. Protože římské jméno Marcus je v kulturním prostředí římské říše doloženo i mezi Židy, a protože Marek zasněženě vysvětluje židovské zvyky, obřady i jednotlivá aramejská slova, je velice pravděpodobné, že se jednalo o helénisticky vzdělaného křesťana židovského původu žijícího v křesťanské obci vzešlé z velké míry z misie mezi pohany.¹² Jako nejpravděpodobnější datace sepsání evangelia se uvádí rok 70, krátce po zničení jeruzalémského chrámu.

Adresát

Adresátem Markova evangelia je pohanokřesťanská církevní obec, což je dokazováno vysvětlováním židovských zvyků a překládáním semitských výrazů, jak jsme již uvedli výše.¹³

¹⁰ TEREZIE Z LISIEUX, *Autobiografické spisy (Dějiny duše)*. Přel. Terezie Brichtová, 1. vyd. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1991, s. 249.

¹¹ *Tamtéž*, s. 170.

¹² Srov. POKORNÝ, P., *Literární a teologický úvod do Nového zákona*. 1. vyd. Praha : Vyšehrad, 1993, s. 94-96.

¹³ Srov. MAREČEK, P., *Úvod do Nového zákona*, CMTF UP: 2007-2008, nepublikovaná skripta pro potřeby studentů, dostupné na: <https://www.portalcmtf.upol.cz/download.php>, s. 23.

Ježíšův obraz

Ježíš je v Markově evangeliu zachycen především jako **skutečný člověk**. Evangelista nám jej neváhá představit jako toho, kdo se hněvá (srov. Mk 10,14) nebo je zasažen soucitem (srov. Mk 6,34). Jsme svědky toho, jak jedl a spal, uzdravoval nemocné a jak se modlil. Nečiní obtíž povšimnout si, nakolik byl jeho život potulného kazatele tvrdý a plný strádání. Na Olivové hoře v místě zvaném Getsemany ho přepadla hrůza, úzkost a smutek (srov. Mk 14,33-34). V evangeliu podle sv. Marka Ježíš vystupuje na jedné straně jako člověk **milující společnost** – povolává učedníky, aby „byli s ním“ (srov. Mk 3,14), na straně druhé je **člověkem osamělým**, který v temnotě noci hledá samotu, aby se modlil (srov. Mk 1,35; 6,46.47; 14,32), je jediným, kdo ví o svém osudu v Jeruzalémě, zůstává sám při pašijových událostech. Jeho osamocenost vrcholí na kříži, když se zdá, jako by Bůh na jeho volání neodpovídal (srov. Mk 15,34)¹⁴.

Dále Ježíše z Markova evangelia poznáváme jako toho, kdo učil zástupy¹⁵, nemalý prostor zaujímají vykonané zázraky¹⁶, které vyučují, že Boží království už nastalo. Ježíš je Markem zachycen jako ukřižovaný Mesiáš (srov. Mk 8,31), jako Syn člověka (srov. Mk 2,10.28; 8,31; 13,26)¹⁷, ale také jako Syn Boží (srov. Mk 1,1; 3,11; 15,39).¹⁸

I.1.2 Kristus v evangeliu podle Matouše

Autor

Při určování autorství Matoušova evangelia je třeba připustit, že tradiční tvrzení, kdy by se mělo jednat o apoštola Matouše, žáka Ježíšova, nebude korespondovat se skutečností. Svědčí pro to vícero odůvodněných skutečností. Jednak lze těžko předpokládat, že by se při sepisování opíral o materiál Marka, který nebyl očitým

¹⁴ Srov. MAREČEK, P., *Úvod do Nového zákona*, s. 27.

¹⁵ V Markově evangeliu se tento Ježíšův obraz Učitele objevuje přibližně dvacetkrát (srov. např. Mk 1,21.22; 2,13; 4,1.2; 6,2.34) Srov. MAREČEK, P., *Úvod do Nového zákona*, s. 27.

¹⁶ V osmnácti zaznamenaných zázracích je Ježíš představován jako Pán mající moc nad přírodou (srov. Mk 4,35-41), nad nemocemi (srov. Mk 6,56), nad mocí zlého ducha (srov. Mk 5,6-7), ale i nad smrtí (srov. Mk 5,21 nn). Srov. MAREČEK, P., *Úvod do Nového zákona*, s. 24-25.

¹⁷ Srov. *tamtéž*, s. 27-28.

¹⁸ Poslední zmíněný christologický titul udává základní ladění evangelia: Ježíš Kristus totiž není pouze předmětem vyprávění, ale také předmětem celého evangelia (srov. Mk 1,1). Plného významu pak titul Ježíše Krista jakožto Syna Božího dostává pod křížem ústy římského setníka (srov. Mk 15,39). POSPÍŠIL, C.V., *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*. 3. vyd. Praha: Krystal OP a Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 75.

svědkem událostí Ježíšova života a pak také to, že původně evangelium vzniklo v řeckém jazyce.¹⁹

Mt 13,52 a 23,34 poukazují na skutečnost, že Matouš byl ve své církevní obci činný jako učitel, zůstává však sporné, jestli se jednalo o židokřesťana nebo pohanokřesťana. Schnelle se kloní k domněnce, že evangelista Matouš byl představitelem liberálně helénistického židokřesťanství v diaspoře, které bylo již delší dobu otevřeno pohanské misii.²⁰

Adresát

V evangeliu sice lze sledovat výskyt partikulárních tendencí (srov. Mt 10,5.23; Mt 15,24), celkově se však má za to, že spis se zaměřuje na církev, která po pádu jeruzalémského chrámu dovršila své oddělení od židovství a daleko přerostla jeho hranice. Můžeme říci, že autorovým záměrem bylo pomoci spisem své obci zorientovat se v církvi židokřesťanů a pohanokřesťanů,²¹ a také usnadnit konfrontaci prvotní církve s dobovým judaismem.²²

Ježíšův obraz

Matouš prezentuje Krista především jako Pána, který je **přítomen ve své komunitě**. Vidíme učedníky, jak se klaní vzkříšenému Ježíši (Mt 28,17), tak jak to učinili již mudrci při jeho narození (Mt 2,2.11), poté malomocný (Mt 8,2), nebo opět učedníci po tom, co ho viděli kráčet po moři (14,33). Jeho jméno „Emmanuel“, které bylo vztaženo k Ježíšově osobě v události jeho narození, se prolíná celým textem s gradací při posledním výroku evangelia: „*Já jsem s vámi po všechny dny*“ (Mt 28,20). Vzkříšený, věrný svému slovu, je ve své církvi stále přítomným Bohem. Ježíš je Spasitelem své komunity jako služebník, který zvedá tíhu bolesti a smrti z bezmocných (Mt 8,17; 12,18), a který dává svůj život jako výkupné za mnohé (Mt 20,28). Kristus je také **vzorem pro své společenství** při formování učedníků. Učí je hledat milosrdenství a ne obět (Mt 9,13; 12,17), dává příklad v neohraničené lásce, lásce k Bohu a bližnímu.

¹⁹ Srov. STRUPPE, U., KIRCHSCHLAGER, W., *Jak porozumět Bibli*. Přel. Jindřich Slabý. 1. vyd. Praha : Vyšehrad, 2000, s. 212.

²⁰ Srov. MAREČEK, P., *Úvod do Nového zákona*, s. 30.

²¹ Srov. STRUPPE, U., KIRCHSCHLAGER, W., *Jak porozumět Bibli*, s. 212.

²² Srov. POSPÍŠIL, C.V., *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, s. 76.

(Mt 19,19) Jeho život je představen jako jediná cesta k poznání a dosažení Otce (Mt 11,27-30).²³

Pro Matouše je Ježíš Mesiášem, který byl očekáván Izraelem a předpovězen Písmem, je jeho **naplněním**. Na základě odmítnutí, nebo přijetí jeho osoby se rozhoduje, zda člověk náleží k pravému Izraeli. Mesiáš Izraele se stává Mesiášem a Spasitelem všech lidí.²⁴

Hned od začátku je v Matoušově evangeliu zjevná Ježíšova cesta jako **Boží cesta k pohanům**. V Ježíšově rodokmenu (Mt 1,3-6) je zaznamenáno několik žen bez židovského původu, což zdůrazňuje univerzální aspekt. Podle Matouše Boží plán spásy není určen pohanům teprve po tom, co Židé odmítli Ježíše, avšak hned od počátku. Při hledání Ježíšova obrazu v Matoušově evangeliu nelze nezmínit jeho přístup k marginálním skupinám tehdejší společnosti, které přijímá a uzdravuje: malomocný (Mt 8,2-3), pohan (Mt 8,14-15), žena (Mt 8,14-15).²⁵

I.1.3 Kristus v evangeliu podle Lukáše

Autor

V Lukášově evangeliu nenajdeme žádnou narážku, která by umožnila identifikovat autora. Jako první nazývá autorem evangelia Lukáše, Pavlova průvodce, Irenej z Lyonu²⁶. Dále se ještě s tímto tvrzením setkáváme v Muratoriho kánonu²⁷ a u mučedníka Justina²⁸.²⁹ Autor, tradičně nazývaný Lukáš, však zřejmě nebyl přímým Pavlovým žákem³⁰. Nejpravděpodobněji se jednalo o řecky vzdělaného křesťana pocházejícího z pohanokřesťanství, žijícího v diaspoře.³¹

²³ Srov. MAREČEK, P., *Úvod do Nového zákona*, s. 33.

²⁴ Srov. *tamtéž*, s. 33-34.

²⁵ Srov. *tamtéž*, s. 34.

²⁶ Kolem r. 180 po Kr.

²⁷ Kolem r. 200 po Kr.

²⁸ Kolem r. 150 po Kr.

²⁹ Srov. MAREČEK, P., *Úvod do Nového zákona*, s. 35 nebo POKORNÝ, P., *Literární a teologický úvod do Nového zákona*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1993, s. 121.

³⁰ Rozbor o autorství Lukáše jakožto přímého žáka apoštola Pavla a faktech svědčících proti tomuto tvrzení nesouvisí s hlavním tématem této práce. Z toho důvodu zájemce o tuto problematiku odkazujeme na studie Pokorného či Marečka: POKORNÝ, P., *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, s. 121-122. MAREČEK, P., *Úvod do Nového zákona*, s. 35-36.

³¹ Srov. STRUPPE, U., KIRCHSCHLAGER, W., *Jak porozumět Bibli*, s. 214.

Adresát

Spis je adresován především pohanokřesťanům, konkrétněji třetí generaci křesťanů žijících na přelomu prvního století. Důvodů pro sepsání evangelia bylo vícero. Jednak k němu přispěl problém tzv. oddálené paruzie³² spojené se ztrátou bdělosti a ochabnutí ve vytrvalosti při vyhlížení Pánova příchodu ve slávě. Pak také v konfrontaci bohatství a chudoby v církevní obci, ve vztahu mezi státem a církví a v neposlední řadě kvůli výskytu falešných učitelů.³³

Ježíšův obraz

Lukáš představuje Ježíšův příchod jako definitivní Boží navštívení, kdy svým jednáním zjevuje milosrdnou lásku Otce. On je přítelem celníků a hříšníků (Lk 7,34), zachráncem všech, kteří jsou trápeni Satanem (Lk 6,18). Má velký **zájem o chudé**: za všechny uvedme vdovu z Naimu, které zemřel jediný syn (Lk 7,12) či žebráka Lazara (Lk 16,20). Je zprostředkovatelem Boží dobroty, s níž se v Ježíšovi setkávali nemocní, které uzdravoval (např. Lk 13,10-14, Lk 14,1-6), a pro mnohé je pobuřující také jeho zájem o **hříšníky**, jak to lze zřetelně vidět např. z jeho setkání s ženou – hříšnicí (Lk 7,36-50). Navíc je to pouze Lukáš, který zmiňuje kajícího lotra, který na kříži dochází odpuštění (Lk 23,43). Nelze opomenout také to, nakolik Lukáš věnuje zvláštní **pozornost ženám**. V jeho evangeliu se setkáváme s Marií, Ježíšovou matkou (především Lk 1-2), Alžbětou (Lk 1,5.7.13...), prorokyní Annou (Lk 2,36), sestrami Marií a Martou (Lk 10,38-42), vdovou v chrámě (Lk 21,1-4), shrbenou ženou (Lk 13,10-14) a mnohými dalšími.³⁴

Lukášovo evangelium představuje obraz hostiny jako dobu spásy. V jeho spisu je zachyceno podobenství o milosrdném Otci a ztraceném synu (Lk 15,11-32) a je to Ježíš, jenž přichází stolovat jak do domu farizea (Lk 7,36), tak do domu celníka (Lk 19,6-10).³⁵

³²Srov. POKORNÝ, P., *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, s. 120.

³³ Srov. MAREČEK, P., *Úvod do Nového zákona*, s. 36.

³⁴ Srov. MAREČEK, P., *Úvod do Nového zákona*, s. 38-39.

³⁵ Srov. *tamtéž*, s. 39-40.

I.1.4 Kristus v evangeliu podle Jana

Autor

Problematika autorství čtvrtého evangelia je také zdrojem nejasností. Od konce 3. století se prosadilo přesvědčení, že čtvrté evangelium napsal koncem 1. století apoštol Jan v Efezu³⁶. Avšak z poněkud schematického, typizujícího líčení Ježíšovy osoby a jeho působení nelze příliš soudit na blízký vztah mezi autorem a Ježíšem. Z toho důvodu lze usoudit, že autor byl sotva očitým svědkem Kristových událostí, a tedy ani jeho učedníkem. Zřejmě se jednalo o pisatele z žakovského kruhu stejnojmenného apoštola semitského původu.³⁷

Adresát

Evangelista psal pro řecky mluvící adresáty (často překládá aramejské výrazy), patrně ovlivněné gnózí. Taktéž k sepsání evangelia zřejmě vedla snaha o vymezení křesťanské obce vůči tzv. učedníkům Jana Křtitele, jimž chtěl evangelista ozřejmit Ježíšovo nadřazené postavení.³⁸

Ježíšův obraz

Janovský Ježíš je naprosto **lidským bytím** majícím lidské tělo a lidskou duši. Když je unaven, usedá u studny a prosí cizí ženu, aby mu dala napít (J 4,6-7). Má obydlí, kde ho člověk může navštívit (J 1,38-39; 3,2) a sám navštěvuje své přátele (J 11,1-12,11). Nad smrtí Lazara pláče (J 11,33-35) anebo se dokáže radovat a přijímá pozvání na svatbu (J 2,1-12). Taktéž jsme svědky toho, jak dává průchod svým emocím při vyhánění prodavačů z chrámu, kdy směnárníkům rozhází peníze a zpěvračí stoly (J 2,15).³⁹

U Jana silně poznáváme Ježíše jako toho, který je v intenzivním spojení s Otcem.⁴⁰ Je jeho zjevitelem a přišel, aby nám ho přiblížil. Ježíš v Janově evangeliu je také **vším, co lidé potřebují k životu**: chléb, světlo, vinný kmen, cesta, pravda,

³⁶ Srov. MAREČEK, P., *Úvod do Nového zákona*, s. 41.

³⁷ Srov. STRUPPE, U., KIRCHSCHLAGER, W., *Jak porozumět Bibli*, s. 217.

³⁸ Srov. *tamtéž*, s. 217.

³⁹ Srov. MAREČEK, P., *Úvod do Nového zákona*, s. 45-46.

⁴⁰ Na otázky, které jsou Ježíši stále kladeny, odpovídá: „Otec“. „Odkud přicházíš?“ „Od Otce“ (J 7,27n; 8,14; 19,9). „Kam jdeš?“ (J 13,36; 14,5). „K Otcí“ (J 14,12). „Co činiš?“ „Dílo Otce, jeho vůli“ (J 4,34). Srov. MAREČEK, P., *Úvod do Nového zákona*, s. 46.

vzkříšení. Ve srovnání s ním se ukazuje vše, po čem lidé v životě touží, pouze slabým a nedostatečným odrazem.⁴¹

I.2 Četba Božího Slova

*„Miluj Písmo a věčná pravda tě bude milovat. Miluj ho, a bude ti sloužit;
ucti jej a ono tě obejmě ve své náruči.“*

sv. Jeroným

Kristus, stále živý, i dnes promlouvá k těm, kteří chtějí žít z jeho slov a postavit svůj život na pevných základech Písma. Pro každého pokřtěného by mělo být samozřejmostí vlastnit svou Bibli a pravidelně ji otevírat, nacházet si čas na to, aby Pán promlouval v jeho nitru. Vždyť se jedná také o Boží příkaz uchovávat si jeho slova ve svém srdci. (Srov. Dt 6,4-9) Boha nelze milovat celým svým srdcem, celou svou duší a celou svou silou, pokud jej nebudeme den za dnem poznávat v jeho slově. **Pravidelná četba Božího slova proměňuje náš život**, dává světlo, otevírá oči jeho působení ve světě kolem nás a ukazuje nám, kde je naše místo a poslání. Jeho slovo je natolik mocné, že tvoří život (srov. Iz 26,19) a oživuje mrtvé (srov. Ez 37,1-14). Už od prvních řádků knihy Genesis jsme svědky toho, že Bůh řekl a vše povstalo, jeho slovo povolalo k životu Adama a Evu, ale také každého z nás. Církev věří, že „*v posvátných knihách [...] Otec, jenž je na nebesích, s láskou vychází vstříc svým dětem a rozmlouvá s nimi.*“⁴² Bůh nikdy nepřestal promlouvat ke svým dětem, naskýtá se však otázka, nakolik my nasloucháme jeho slovu?

Nechat k sobě promlouvat Boží slovo, to je nezbytnost, o které pojednáme na následujících řádcích. Poté přiblížíme osvědčené přístupy k četbě Písma.

I.2.1 Čteme-li Písmo, nasloucháme Kristu

V církvi odpradáвна náleží Božímu Slovu stejná úcta jako ke Kristovu tělu⁴³, poněvadž – především při liturgii – církev nepřestává brát a podávat věřícím

⁴¹ Srov. např. J 6,58: pozemský chléb neuchrání před smrtí, „kdo však jí tento chléb, živ bude navěky“. MAREČEK, P., *Úvod do Nového zákona*, s. 46.

⁴² *Dokumenty II. Vatikánského koncilu. Dei verbum*, čl. 21.

⁴³ Na tomto místě je záhodno uvést delší Origenovu citaci: „Uchovávejte božská slova v sobě z obavy, aby vám neunikla mezi prsty a nevytratila se. Chci vás povzbudit příklady převzatými z vašich náboženských zvyků: vy, kteří se pravidelně účastníte božských tajemství, víte, s jakou uctivou pozorností přijímáte vám podávané tělo Páně, z obavy, že spadnou nějaké droby a ztratí se část

chléb života jak ze stolu Božího slova, tak i Kristovo tělo. Uvědomuje si nezbytnost toho, aby se křesťanská zbožnost živila a řídila Písmem svatým,⁴⁴ poněvadž pak Boží lid nesejde na scestí.

Slova adresovaná sv. Ambrožem křesťanům žijícím ve 4. stol. požívají i dnes aktuálního významu: „*Proč nevěnujete svůj volný čas četbě Písma? Vy se nezabýváte Kristem? Nenavštěvujete ho, neposloucháte ho? [...] Čtete-li Písmo, nasloucháme Kristu!*“⁴⁵ Četba *lectio divina* nespočívá v tom, že se posadíme a pročítáme Písmo stránku po stránce, mnohdy snad až příliš povrchně. Zde platí, že méně bývá více. Výběr krátké pasáže určitého textu nám mnohem snáze pomůže sestoupit do slova, v němž je přítomno Slovo samotné. To Slovo, které bylo na počátku u Boha a skrze něhož všechno povstalo. (srov. J 1,1-3) Podle Masiniho a mnoha dalších význačných teologů je každé pravé *lectio divina* kristologické, kristocentrické, „kristovské“, což znamená, že je zaměřeno na Kristovo tajemství. Pravého *Lectio divina* ve své úplnosti jsme dosáhli tehdy, když se nám podaří **objevit Krista a setkat se s ním**. Nastává to tehdy, když překročíme práh psaného slova a dostaneme se do společenství se Slovem samotným. Platí to při četbě starozákonních textů, protože Starý zákon vzhlíží ke Kristu, ale ještě více při *lectio* spisů novozákonních, neboť „Kristus je Nový zákon“, Kristus je evangelium“.⁴⁶ Skvěle to vyjádřil sv. Augustin, když řekl, že „v Písmu není nic, co by nebylo ozvěnou Krista“⁴⁷.

I.2.2 Etymologie slov *lectio divina*

Mnoha křesťanům může znít výraz *lectio divina* neobvykle, z toho důvodu se jej nyní budeme snažit osvětlit. Je sice pravda, že *lectio* odkazuje na úkon čtení samotného. Avšak etymologicky je toto slovo odvozeno z latinského slova *lego*, což znamená „sbírat, trhat“, „shromažďovat“. Snáze tak pochopíme, že ani zdaleka nejde o pouhou,

posvěceného pokladu. Považovali byste se za vinné (a to právem), kdyby se vaší nedbalostí ztratil nějaký úlomek. Pokud tedy vy sami s takovou opatrností zacházíte s jeho tělem, jak si můžete myslet, že nedbalost vůči slovu Božímu si zaslouží menší trest než nedbalost vůči jeho tělu?“ (ORIGENES, *In Exodum XIII*,13 In Bianchi, s. 65).

⁴⁴ Srov. *Dokumenty II. Vatikánského koncilu. Dei verbum*, čl. 21.

⁴⁵ Sv. AMBROŽ In BIANCHI, E., *Modlit se Boží slovo*. 1. vyd. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2007, s. 11.

⁴⁶ Srov. MASINI, M., *Úvod do "lectio divina": Teologie, metoda, spiritualita, praxe*. 1. vyd. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1993, s. 20.

⁴⁷ Sv. AUGUSTIN In BIANCHI, E., *Modlit se Boží slovo*, s. 21.

třeba i chápatou četbu textu. *Lectio* totiž chce především sebrat myšlenku v něm uzavřenou a shromáždit poselství, jež je touto myšlenkou vyjádřené.⁴⁸

Avšak tak jako nejde o ledabylou, spěšnou četbu Bible, nejde v *lectio* ani o její studium se záměrem vědeckým, způsobem ryze intelektuálním. To však nevyklučuje vzdělávání, neboť je nám určeno objevit na stránkách Bible poklady vědění a božské moudrosti, které jsou v ní uloženy nebo ukryty. Neboť *lectio* je sice „bádání“, ale o tom, který je Pravda. V pravém *lectio divina* se jedná více o hledání pravdy Osoby prostřednictvím styku s ní, než o nějakou intelektuální četbu. Musíme mít neustále na zřeteli, že je třeba více mít úmysl číst Boha nežli číst o Bohu.⁴⁹

Přívlastek *divina* chce vypovídat o setkání mysli člověka skrze Písmo s Božím slovem. Rovněž chce naznačit setkání srdce člověka se Slovem, které uvádí do tajemství Otce a v neposlední řadě chce připomínat setkání našeho ducha s Bohem prostřednictvím Ducha svatého, který nás vede a otevírá mysl pro porozumění Písmu.⁵⁰ Z trojiční perspektivy *lectio divina* vychází také Bianchi, neboť podle něj je modlitba trojiční a trojiční je také náš život. Jsme totiž puzeni Duchem k hledání Krista, v němž nazíráme jediného pravého Boha, Pána vesmíru.⁵¹

Lectio je divina nejen proto, že vychází z četby Božího slova, ale rovněž pro vztah, jaký s ním má, a především proto, že umožňuje kontakt mezi myslí, srdcem a duchem člověka a Boha. Jednoduše řečeno, ***lectio divina* spočívá v hledání Boha a přebývání s ním.**

I.3 Číst Boží slovo - ale jak?

„Četba Písma svatého má být provázena modlitbou, aby se stala
rozhovorem mezi Bohem a člověkem.“

Lumen Gentium, čl. 25

Po nezbytném úvodu do problematiky tak uchvacující, jakou je *lectio divina*, se nyní budeme snažit předložit podněty, jež snáze pomohou k rozjímavé četbě Božího slova. V žádném případě se nejedná o metody absolutní a nepružné, neboť jsme si dobře vědomi toho, že metoda naslouchání a modlitby je u každého člověka jiná a že při ní

⁴⁸ Srov. MASINI, M., *Úvod do "lectio divina": Teologie, metoda, spiritualita, praxe*, s. 30.

⁴⁹ Srov. *tamtéž*, s. 30-31.

⁵⁰ Srov. *tamtéž*, s. 32-33.

⁵¹ Srov. BIANCHI, E., *Modlit se Boží slovo*, s. 18.

Duch svatý vede každého zvláště. Uvádíme je zde však proto, že ke zvolenému tématu této práce neodmyslitelně patří a rovněž proto, že ve skutečnosti existuje mnoho těch, kteří po počátečním nadšení rozjímat Boží slovo propadají únavě z uskutečněných pokusů a tvrdí, že nejsou schopni „modlit se Boží slovo“.

I.3.1 Praktikování četby Božího slova ve Starém zákoně a u Ježíše z Nazareta

První doložené zmínky o četbě Božího slova spojeného s modlitbou jsou zaznamenány v 8. kapitole proroka Nehemiáše. Při slavnostní inauguraci izraelského společenství po návratu z exilu je celý lid svolán k liturgii, při níž nejprve dobrořečí a klanějí se Hospodinu a poté je po celý den předčítána perikopa po perikopě z knihy Mojžíšova zákona. Na to následují výklady a komentář Ezdráše a levitů, aby shromážděný lid rozuměl přečtenému slovu a lid, zasažený Božím slovem, propuká v pláč v posvátné bázni před Hospodinem. Levité je utěšovali a společně se radovali při slavnosti, protože „porozuměli slovům, která jim byla zvěstována“. (srov. Neh 8,1-12)

Tato metoda, která předpokládá četbu, výklad a modlitbu, se stala klasickým schématem židovské modlitby a navázalo na ni i křesťanství. Praktikoval ji také Ježíš v synagoze v Kafarnau, v Nazaretě i v jiných synagogách Galileje. A je to právě on, který prohloubí metodu *lectio divina* tím, že se na něm naplní všechno, co Písmo říká, ale také tím, že Boží slovo aktualizuje, vztahuje je k dnešku. (srov. Lk 4,16-21) Lidé žasli nad jeho *dnes* (srov. Lk 4,22) – a právě to je to, co máme dělat i my při každém *lectio divina*. Pokud dokážeme tímto způsobem chápat slovo zaznamenané před staletími, činíme je aktuálním v celé jeho síle. Každý pokřtěný je knězem, prorokem a králem (což je vybavení nezbytné k tomu, aby člověk měl sílu a právo konat *lectio divina*) a v Kristu tak má schopnost dodat textu právě ono „dnes“.⁵²

I.3.2 Boží slovo je pro všechny lid

V uvedeném Nehemjášově textu jasně stojí, že k předčítání z knihy Zákona byl shromážděn celý Izrael – muži i ženy, ti kteří byli schopni rozumět (srov. Neh 8,3). Rozjímová četba Božího slova rozhodně není vyhrazena pouze příslušníkům duchovního stavu, ale jak nás učí otcové II. vatikánského koncilu „všem věřícím“.⁵³

⁵² Srov. BIANCHI, E., *Modlit se Boží slovo*, s. 26.

⁵³ Srov. *Dokumenty II. Vatikánského koncilu. Lumen gentium*, čl. 25.

Za mnohé, kteří si uvědomovali potřebu vybízet laiky k neustálému živení se Božím slovem, dejme prostor Janu Zlatoústému:

Někteří z vás říkají: „Já přece nejsem mnich“ [...] Ale právě v tom se mýlíte, protože si myslíte, že Písmo se týká pouze mnichů, kdežto ono je ještě potřebnější pro vás věřící uprostřed světa. Existuje něco ještě závažnějšího a hříšnějšího než nečíst Písmo: domnívat se, že jeho četba je zbytečná a neužitečná.⁵⁴

Boží slovo se zpřítomnilo mezi námi, když Ježíš, Syn jednorozeného Otce, vzal na sebe podobu člověka. Bůh, jenž promlouval mnohokrát a mnoha způsoby je ten, který k nám definitivně promluvil v posledním čase ve svém Synu. (srov. Žid 1,1-2) Mělo by se tedy stát samozřejmostí pro každého, kdo chce žít upřímně svůj život s Pánem, aby se s ním pravidelně setkával v rozjímavé četbě Božího slova, budoval s ním pevný vztah, přemáhal pokušení a nechal se jím vést den za dnem. Jak jinak totiž uchopit Ježíšova slova, že „*nejenom chlebem bude člověk živ, ale každým slovem, které vychází z Božích úst*“? (Mt 4,4)

I.3.3 Soukromá četba Písma inspirovaná textem Mt 7,7

Podněty k rozjímavé četbě v této kapitole čerpáme u Bianchiho, který se nechal při jejich sestavování inspirovat kartuziánem Guigem II. (†1188). Dále mají svůj původ v církevní tradici *lectio divina* na křesťanském Západě a Východě, především pak v patristické tradici. V neposlední řadě vycházejí ze zkušeností komunity Bose, v níž Bianchi žije a ze situace věřícího člověka hledajícího způsob, kterak se otvírat Božímu slovu.

Guigo II. na základě Ježíšových slov o modlitbě vypracoval strukturu *lectio divina*, kterou popsal v pojednání *Scala paradisi*. Ježíšova slova zaznamenaná v Mt 7,7 „*proste a bude vám dáno; hledejte a naleznete; tlučte, a bude vám otevřeno*“ parafrázoval následovně: „*Hledejte v četbě, a naleznete v rozjímání; tlučte v modlitbě, a otevře se vám v kontemplaci.*“⁵⁵ Bianchi doplňuje ještě první Ježíšovu výzvu: „*proste o Ducha a obdržíte schopnost číst*“.⁵⁶ Kartuzián Guigo II. čtyři stupně

⁵⁴ Sv. JAN ZLATOÚSTÝ, *In Matthaum* II,5 In BIANCHI, E., *Modlit se Boží slovo*, s. 32.

⁵⁵ *Scala paradisi. Stupně k ráji*. Přel. Markéta Koronthályová. 1. vyd. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1996, s. 7.

⁵⁶ Srov. BIANCHI, E., *Modlit se Boží slovo*, s. 36.

(četbu, rozjímání, modlitbu a kontemplaci)⁵⁷ přirovnává k žebříku, po kterém mnich vystupuje ze země do nebe. Jeho dolní část se opírá o zem, horní pak proniká nebesa a zkoumá jejich tajemství.⁵⁸ Zajisté tato slova neplatí pouze pro mnišskou pospolitost, ale proniknout nebesa a zkoumat jejich tajemství je pozváním pro každého člověka.

Proste o Ducha, budete osvíceni

Před započítím četby *lectio divina* je potřeba prosit, aby Duch svatý přišel a osvítil celou naši bytost, a tak nás uschoptil pro setkání s Pánem. Působením Ducha, který je v Písmu obsažen, se čtené slovo stává živým. Tomu také napovídá jeden z významů výrazu „božská četba“: při jejím čtení se jedná o vztah mezi člověkem a Duchem, který očím naší víry ukazuje Krista. Přítomnost Ducha svatého působí v člověku vnitřní odpoutanost od sebe sama⁵⁹, bez ní nelze ztišit nitro a disponovat se pro setkání s Bohem. Teprve když středem naší pozornosti přestane být naše já, budeme schopni svou úplnou pozornost dát do služeb naslouchání Slovu.

Hleďte v četbě a naleznete v rozjímání

Pozorné čtení je pro lidi dnešní doby obzvláště těžké, neboť moderní svět je neúnavný ve svých nabídkách jak trávit volný čas. Pak může tomu, kdo cítí potřebu číst Písmo, připadat lákavější sklouznout k aktivitám, které vidí kolem sebe a nestojí tolik námahy, jako vytrvalá četba Písma. Z toho důvodu je důležitá sebedisciplína⁶⁰, dostát tomu, co si křesťan stanoví jako prioritu ve svém životě. Charakteristikou rozjímavé četby je tedy vytrvalost, poněvadž k tomu, aby Písmo proniklo tělo a ducha věřícího, je třeba ho znovu a znovu pročitat.⁶¹

Četba rovněž vyžaduje vymezit si určitý čas v dobách, které umožňují klid, ticho, samotu a věrnost tyto její nedílné součásti zachovávat. Odborníci se také shodují

⁵⁷ Guigo II. píše, jak dané čtyři stupně se sebou navzájem souvisí: „**Čtení** totiž přichází první, jako základ, a dává nám látku pro rozjímání. **Rozjímání** pak pečlivě zkoumá, k čemu máme směřovat, a jako kopáč nachází poklad, který nám ukazuje. Ale protože samo o sobě ho vyzvednout nemůže, posílá nás k modlitbě. **Modlitba** se všemi silami pozvedá k Bohu, proniká až k vytouženému pokladu, totiž slasti **nazírání**. Kdo dojde až sem, nachází odměnu za předešlou trojí námahu a napojí žíznivou duši rosou nebeské slasti.“ (*Scala paradisi. Stupně k ráji*, s. 27.)

⁵⁸ *Tamtéž*, s. 7.

⁵⁹ Srov. BIANCHI, E., *Modlit se Boží slovo*, s. 37-41.

⁶⁰ Srov. KREMER, J., *Čítajme Bibliu rozumne: Malý návod, ako porozumieť Svätému písmu*. Přel. Štefan Bugar. 1. vyd. Trnava : Dobrá kniha, 1993, s. 79.

⁶¹ Srov. BIANCHI, E., *Modlit se Boží slovo*, s. 45.

na tom, že je vhodné číst určené texty. Těmi mohou být liturgické texty jednotlivých dní nebo souvislá četba některé knihy⁶². To znamená nevybírat si pokaždé pouze texty dle libosti (což by znamenalo znehodnotit Bibli na knihu, v níž člověk hledá jen to, co chce nalézt), ale naslouchat i nesnadnému poselství a v mlčení zůstat před Boží tváří.⁶³

Nejprve je třeba samotný text číst a kontemplotovat, vzápětí se zastavit a nezapojoovat žádnou z mohutností kromě pozornosti. Bianchi doporučuje příliš nezkoumat, jak bylo slovo vykládáno v době jeho sepsání, „*ale spíše přijmout slovo tak, jako kdyby bylo vysloveno poprvé dnes [...] Jen tak si uvědomíme, že k nám dnes skrze Krista promlouvá Bůh, a budeme schopni přilnout k jeho hlasu.*“⁶⁴

Hledat v četbě znamená analyzovat text, věnovat pozornost jeho slovům, kontextu. Bianchi stejně jako Masini varuje před zaměňováním *lectio divina* za vědu, ale zároveň vybízí k užívání prostředků, jež lépe pomohou pochopit spásnou perspektivu a smysl textu. Je záhodno použít patristických⁶⁵ nebo spirituálních komentářů či biblické konkordance. V neposlední řadě prosit Pána, který emauzským učedníkům otevíral oči a vyučoval je slovům Písma. (Srov. Lk 24,27-32)

Tím nejdůležitějším, oč má křesťan při čtení usilovat, je *ruminatio*⁶⁶, doslova přežvykování slova. Spočívá v návratu k přečtenému textu, nalezení ústředního tématu, uvedená slova si je potřeba připomenout a uložit je hluboko do srdce⁶⁷. „*Přežvykovat slovo znamená duchovně se živit Písmem.*“⁶⁸ Připomínat si Písmo a mít jej na mysli není záležitostí prosté paměti, ale paměti srdce pro každého, kdo správně přistupuje k *lectio divina*. Tento druh připomínání je možný vždy, každému bez rozdílu, a sám o sobě je **ustavičnou modlitbou**, ke které vybízí sv. Pavel (srov. 1 Sol 5,17).

⁶² Srov. MASINI, M., *Úvod do "lectio divina": Teologie, metoda, spiritualita, praxe*, s. 87-88 nebo BIANCHI, E., *Modlit se Boží slovo*, s. 43-44.

⁶³ Srov. BIANCHI, E., *Modlit se Boží slovo*, s. 44.

⁶⁴ *Tamtéž*, s. 48.

⁶⁵ Masini píše: „Opravdu, za vedení Otců se křesťan v každé době učí přistupovat k Písmu svatému tak, že se jím nechá úplně strhnout. Také se učí jím procházet, aniž zabloudí v nejasnostech nebo podrobnostech, a dojde přímo ke Kristu. Vykladatelské úsilí Otců má za cíl setkání s „Milovaným, který přichází do snoubenčiny zahrady“ (srov. Pís 5,1). Právě proto, že mají Otcové schopnost vést k tomuto setkání, jsou opravdu „učitelé vykládání Písma“. MASINI, M., *Úvod do "lectio divina": Teologie, metoda, spiritualita, praxe*, s. 62.

⁶⁶ Tento termín pochází ze slovníku Pachomia a označuje proces vstřebávání přečteného, slyšeného a pochopeného slova. Srov. BIANCHI, E., *Modlit se Boží slovo*, s. 50-51.

⁶⁷ Způsob rozjímání Theoleptos z Filadelfie (†1322) shrnuje těmito slovy: „Čtete pozorně jednu stránku, proniknete do smyslu, nespokojte se s tím, že rychle a povrchně přejdete slova, ale vnímejte je celým svým rozumem a jejich smysl v sobě uložte jako poklad. Pak přemýšlejte o tom, co jste slyšeli, rozjímajte o tom a vzplanete horlivostí. Tak jako rozemletí dává vyniknout lahodné chuti potravin, tak božská slova, která opakovaně vyslovujeme, působí pomazání rozumu osvětlením a radostí.“ (Výňatek z „*Analyse de la prière*“ In BIANCHI, E., *Modlit se Boží slovo*, s. 54.)

⁶⁸ *Tamtéž*, s. 51.

Tlučte v modlitbě, vejďte v kontemplaci

Poslední bod, konečný cíl *lectio divina* bude stručný, neboť je obtížné vyjavit tuto fázi, která bude u různých lidí vypadat různě. Při kontemplaci končí veškerá slova a člověk má jedinou touhu - zůstat u Boha. Poznává jeho mysl, vnímá jeho srdce odhalené v textu a touží se mu celým bytím odevzdat. Pohled Boží, který na člověku spočinul, ho uschopňuje k tomu, aby se jeho pohledem díval na skutečnost a na druhé a všude tak objevoval Boží přítomnost. Ponořit se do kontempace není samozřejmostí každého *lectio divina*.⁶⁹ Je však jisté, že pokud budeme věrni rozjímavé četbě Božího slova a budeme tluční, aby nám bylo otevřeno, vtělené Slovo vejde a posadí se s námi ke stolu. Pokaždé, když bereme Bibli do rukou a vyzýváme Ducha svatého, se k nám Ježíš připojuje jako k učedníkům jdoucím do Emmauz (srov. Lk 24,27-32) a dává se poznat očím naší víry. Ať už v závěrečné fázi *lectio divina* spočineme v kontemplativním úžasu nazírání na Boha anebo ne, vždy je na místě modlitba díky za to, že Pán byl skutečně s námi.

I.3.3.1 Aktualizace Božího slova

Již výše jsme se zmínili o tom, že křesťan má ve svém životě uskutečňovat Boží slovo aktualizací, oním „dnes se naplňuje“ převádět Boží slovo do každodenního života. Církevní Otcové a naši předkové znali nazpaměť celé kapitoly Bible a z Božího slova byli živi dnem i nocí. K této staletími osvědčené praxi by mohlo posloužit vypisování si jednotlivých veršů, jež se jeví významné pro náš život. I když se je nebudeme pokaždé učit nazpaměť, tato sbírka slov z Písma nám může být užitečná v radostných i obtížných situacích našeho života.⁷⁰ Po setkání se s Kristem v Božím slově to mají být naše ruce a nohy, které tomuto světu pomohou poznat Boží lásku a dají sílu angažovat se v životě tam, kde je toho nejvíce zapotřebí.

I.3.4 Četba Bible ve společenství

Některým lidem může připadat obtížné číst Bibli o samotě z vícero důvodů. Jednak to může být proto, že při četbě obtížných pasáží Písma jim vyvstane mnoho nejasností a otázek, na něž si nedokáží uspokojivě odpovědět a málokdy vytrvají.

⁶⁹ Srov. BIANCHI, E., *Modlit se Boží slovo*, s. 58.

⁷⁰ Srov. KREMER, J., *Čítajme Bibliu rozumne: Malý návod, ako porozumieť Svätému Písmu*, s. 86.

Také se může přes dobré počáteční rozhodnutí vytrvat v pravidelném rozjímání nad Božím slovem vyskytnout nedostatek vnitřní disciplíny vyhradit si potřebný čas pro četbu, protože snad „vždy se doma najde něco důležitého, co vidím, že je potřeba udělat“.

I k tomu může napomoci setkávání se ve skupinkách lidí, kteří podobně dychtí poznávat Krista z Písma. Pravidelná setkávání mohou pomoci přemoci lenost či nechť zastavit se v průběhu týdne a věnovat čas Pánu, nebo snad přesněji řečeno sobě samým. Poněvadž jsme to právě my, kteří po setkání se s Pánem skrze Písmo odcházíme proměnění. Společenství s druhými se může stát hnací silou a obohacením vzájemnou výměnou názorů, neboť společenství vidí, zaslechne a objeví víc než jednotlivci.

I.3.4.1 Metody při četbě Bible ve společenství

O důležitosti četby Bible ve skupinách hovoří i skutečnost, že je popsáno mnoho metod věnujících se této problematice. Pochopitelně zde není prostor detailně jednotlivé metody procházet, a ani tato práce na to není zaměřena, avšak alespoň pro ilustraci uvedeme ty, jež v našich společenstvích již zdomácněly anebo by mohly nalézt své místo.

1. Číst různé překlady

Pro praktikování této metody je zapotřebí přečíst každou větu nebo celý odstavec biblického textu ve dvou až třech překladech. Taktéž se mohou přečíst jen určité obraty z různých překladů, které jsou v textu důležité.

Přínos této metody spočívá v tom, že lépe pochopíme různé významy zvoleného textu. Neexistuje totiž jen jeden výklad a úhel pohledu. Může také pomoci při četbě těch textů, o nichž si můžeme myslet, že je „důvěrně“ známe a nic závratného nám již přinést nemohou. Zazní-li text v jiném překladu, nezřídka vyvstanou jeho další aspekty. Nevýhodou této metody může být ochabnutí pozornosti při pročitání delších textů, neboť tato metoda zabere mnoho času. Mnohotvárnost překladů může být někdy pro necvičené příliš velká, neboť se v ní nedokážou vyznat.⁷¹

⁷¹ Srov. HECHTOVÁ, A., *Kreativní přístupy k Bibli*. Přel. Marie Zouharová. 1. vyd. Brno: Kartuziánské nakladatelství ve spolupráci s Českým katolickým biblickým dílem, s. 13.

2. Číst a naslouchat textu z pohledu biblických postav

K tomu, abychom mohli snáze proniknout do děje textu, je vhodné ho číst a vnímat z pohledu některé biblické postavy. Předčítá jeden člen skupiny a ostatní naslouchají buď z pohledu některé biblické postavy (např. u Lk 7,35nn z pohledu hříšnice, Ježíše, Šimona, hostů...) anebo text může být také čten z pohledu určité dnešní skupiny (např. text zatížený dřívějšími účinky, které vyvolal, z pohledu žen, mužů, lidí uvnitř církve, lidí mimo církev...).

Velkou předností této metody je rychlé vtažení účastníků do děje popisovaného textu. Pomáhá dosáhnout úzké souvislosti mezi vlastním životem a obsahem víry, který text přináší. Je vhodná především u textů vyzývajících k zaujetí stanoviska a postavení se na určitou stranu, např. v podobenství o milosrdném Samaritánovi, v podobenství o farizeovi a celníkovi, apod. Nevýhody této metody nejsou zaznamenány.⁷²

3. Četba v rolích

Při práci s textem, v němž se vyskytuje více biblických postav, se může tato metoda ve společenstvích dobře osvědčit. Jednotliví členové skupiny při čtení zastupují osobu z textu, která jim byla přidělena, jeden je vypravěč. Lze uplatnit i variantu, kdy přímou řeč vystupující postavy může číst celá skupina. Napomůžeme tak k zapojení všech zúčastněných. Na závěr si mohou účinkující sdělit, co vnímali ze svého pohledu u konkrétních biblických partnerů.

Výhoda této metody spočívá především v tom, že text je vnímán živěji, dialogy se stávají viditelnějšími a postavy vystupují zřetelněji. Člověk je pak motivován k zaujetí vlastního postoje. Ani při metodě četby v rolích nejsou zaznamenány žádné nevýhody.⁷³

4. Metoda sedmi kroků

Metoda sedmi kroků vznikla v misijním institutu v Jižní Africe⁷⁴, kde lidé neměli k dispozici teologicky školené moderátory a potřebovali jednoduchý a zároveň účinný přístup k Bibli, jenž by navzájem propojoval víru a život.

⁷² Srov. HECHTOVÁ, A., *Kreativní přístupy k Bibli*, s. 21.

⁷³ Srov. *tamtéž*, s. 22-23.

⁷⁴ Název tohoto misijního institutu je „Lumko“, podle něj se také někdy tato metoda jmenuje.

Sedm kroků

1. krok: pozvat Pána, aby byl mezi námi

Moderátor poprosí někoho ze skupiny, aby modlitbou pozval Pána, ostatní se mohou připojit.

2. krok: přečíst si text

Je vhodné, aby každý účastník měl Bibli nebo alespoň text, s nímž se pracuje. Moderátor oznámí kapitolu a poté, co si ji každý vyhledá, poprosí někoho ze skupiny, aby text předčítal. Pak následuje chvíle ticha a uvažování.

3. krok: zabývat se textem

Účastníci přečtou nahlas slovo nebo větu, která je oslovila. Po každém zaznění vyřčeného je potřeba zachovat chvíli ticha, v níž každý nechá zaznít slova, která by do něj měla proniknout.

4. krok: mlčení

Po přečtení textu následuje 3-5 minut ticha, které má umožnit a podpořit meditaci slyšeného a uvést k otevřenosti vůči Bohu.

5. krok: sdělit si navzájem, co nás oslovilo

Sdělování si toho, co koho oslovilo, může provázat slyšené a promeditované slovo Písma s vlastním životem.

6. krok: mluvit o tom, co od nás Pán chce

Šestým krokem se otevírá prostor k hovoření o každodenních problémech ve světle radostného poselství, vyvstávají konkrétní návrhy, co prakticky ve svém životě udělat. Jak již bylo uvedeno výše, metoda sedmi kroků vznikla v Jižní Africe a právě tento krok připadá většině účastníků v našem evropském kulturním kontextu velmi obtížný. Z toho důvodu některé skupiny tento krok vynechávají.

7. krok: modlitba

Poté, co moderátor vyzve členy skupiny k modlitbě, se tito podílejí na spontánní modlitbě, děkují, prosí. Na konci se otevírá prostor pro společně známou modlitbu nebo píseň.

Přednost metody sedmi kroků je v tom, že nepředpokládá žádné zvláštní znalosti Bible, nevyžaduje teologicky školeného moderátora. Jde o jednoduchou práci s Písmem a skrze ni o hluboké proniknutí do biblického poselství prostřednictvím modlitby a meditace. Dbá také na uskutečňování poselství v životě. Již výše nastíněnou nevýhodu však představuje šestý krok, kdy aktualizace (co konkrétního od nás Bůh nyní očekává?) ohrožovaná jednostranným výkladem se může snadno minout s vlastním

úmyslem textu. Nad Biblií nemůžeme jen meditovat, je zapotřebí ji také „studovat“, zaujmout k ní celostní přístup. Pokud tedy ve skupině není školený moderátor, poznamená si skupina otevřené otázky a čas od času pozve teologa.⁷⁵

5. Metoda Bludesch

Metoda nazývaná podle místa svého vzniku⁷⁶ spočívá v šesti bodech:

1. Moderátor nebo někdo z účastníků zahájí společný čas sdílení nad Božím slovem krátkou modlitbou.
2. Další účastník přečte zvolený text. Ostatní naslouchají, nečtou zároveň s předčítajícím!
3. Následuje osobní práce s textem v tichu, která trvá přibližně půl hodiny. Každý má před sebou přečtený úryvek a písemně odpovídá na pět otázek:
 - Co je hlavní výpověď textu?
 - Čemu nerozumím?
 - Které souvislosti lze poznat?
 - S čím mohu souhlasit? / S čím nesouhlasím?
 - Co konkrétního mohu / můžeme udělat?
4. Ve čtvrtém bodě je prostor pro vzájemnou výměnu názorů, kdy každý, kdo chce, přečte k jednotlivým otázkám svou odpověď.
5. Po výměně názorů můžeme nechat prostor mlčenlivé meditaci nad slovy, která zazněla po dobu 2-3 minut.
6. Zakončení společnou modlitbou nebo písní.

Jak výhodou, tak zároveň i nevýhodou této metody může být písemná fáze. Díky ní totiž může dojít k intenzivnější osobní práci s biblickým textem dříve, než dojde k výměně názorů. Mnozí však mohou mít potíže s písemným vyjádřením, navíc považíme-li, že na tento krok je vyhrazeno 30 minut.⁷⁷

⁷⁵ Srov. HECHTOVÁ, A., *Kreativní přístupy k Bibli*, s. 33-37.

⁷⁶ Tato metoda vznikla v obci Bludesch ve Vorarlbergu, poprvé byla použita v roce 1984.

⁷⁷ HECHTOVÁ, A., *Kreativní přístupy k Bibli*, s. 39-43.

6. Metody biblické práce propojené se zkušeností

Nyní uvedeme několik málo přístupů, které lze praktikovat ve společenství s teologicky vyškoleným moderátorem.⁷⁸

Aktualizace

Přednost aktualizace spočívá v tom, že pomocí ní můžeme ve známém textu objevit zcela nové a překvapivé poznatky. Mezi podněty, kterak k ní dospět patří např.: pokusit se o osobní, moderní překlad (za použití současných pojmů a obrátů), zvolit jiný literární žánr (místo vyprávění o zázraku reportáž, místo podobenství přátelský rozhovor), převést text do jiné životní situace, apod.

Napsat dopis

Moderátor vyzve účastníky k napsání dopisu určité osobě, skupině nebo obci, která vystupuje v biblickém textu. Mohou tak učinit podle svého současného pohledu nebo z hlediska konkrétní biblické postavy.

Vytvořit společně kresbu

Na připravený arch papíru, který je na zemi, kreslí účastníci náčrt všeho, co se v textu objevuje. Kreslení by mělo být co nejjednodušší za použití prostých znaků a výrazových prostředků. Výhodou této metody je aktivní podíl všech zúčastněných, společné promýšlení textu a nakonec názorné ztvárnění, jak text postupuje.

Plastické ztvárnění hlínou

Po přečtení a společném odhalení textu dostanou všichni členové skupiny kus modelářské hlíny a kousek kartónu. Moderátor vyzve účastníky, aby si zvolili určitý aspekt textu nebo biblickou postavu a snažili se je ztvárnit. Pro lepší koncentraci by práce měla probíhat v tichu. Díky usebrané atmosféře a vzájemnému rozhovoru mezi účastníky o jejich výtvorech často dochází k hlubokému a osobnímu dialogu s textem.

⁷⁸ Pro velké množství metod práce s Biblií zastoupených v knize *Kreativní přístupy k Biblii* od A. Hechtové zde volíme pouze strohý výběr. Zájemce o tuto problematiku odkazujeme na zmíněnou knihu.

Pracovat s biblickými postavičkami

Vyškolený moderátor pomůže členům skupiny vyrobit biblické postavy, které mají trup z drátu a nohy z olova, což umožňuje vyjádřit jimi i postoj a pohyb. Možností, kterak využít biblické postavičky je celá řada. Např. můžeme vyprávět biblický příběh a postavičkami přitom vyjadřovat postupně všechno, o čem se vypráví nebo pomocí gestikulace postaviček vyjádřit vnitřní postoj či niterné dění biblických postav.⁷⁹

I.3.5 Bůh v nás přebývá skrze své slovo

V první kapitole jsme se zabývali poznáváním Krista v evangeliích a četbou Božího slova jakožto jedním ze tří pilířů křesťanské spirituality. Pro Zachea znamenalo setkání s Ježíšem koperníkovský obrat. „*Toužil uvidět Ježíše*“ (Lk 19,3) a on mu dopřál ještě mnohem více, než v co doufal. Přestože se jednalo o člověka opovrhovaného všemi kolem, Ježíš vešel do jeho domu a ze Zachea toto setkání učinilo jiného člověka.

Bůh se ve své dobrotě a moudrosti rozhodl zjevit sebe samého a oznámit tajemství své vůle [...] že lidé prostřednictvím Krista, vtěleného Slova, mají v Duchu svatém přístup k Otci a **stávají se účastnými božské přirozenosti** [...] Tímto zjevením oslovuje neviditelný Bůh [...] ze své veliké lásky lidi jako přátele [...] a stýká se s nimi [...], aby je pozval a přijal do svého společenství.⁸⁰

Záleží tedy pouze na nás, zda vtělenému Slovu otevřeme dveře svých srdcí, aby je mohl navštívit a zůstat ještě dnes v našem domě.

⁷⁹ Srov. HECHTOVÁ, A., *Kreativní přístupy k Bibli*, s. 71-84.

⁸⁰ *Dokumenty II. Vatikánského koncilu. Dei verbum*, čl. 2.

KAPITOLA II.

PROŽÍVÁNÍ LITURGICKÉHO ROKU A SLAVENÍ LITURGIE

„Vybízím vás, abyste sami sebe přinášeli jako živou, svatou, Bohu milou oběť; to ať je vaše pravá bohoslužba.“

List Římanům 12,1

Podle sv. Augustina se církev, která je Kristovým tělem, každým dnem učí obětovat Bohu sebe sama prostřednictvím Něho a obětováním Jeho, Krista.⁸¹ Právě díky Kristu a jeho následování se tímto způsobem stává život věřícího liturgií, tedy pravou bohoslužebnou obětí. „*Liturgie je pravá tehdy, když zahrnuje reálný život věřícího, aby z něj učinila živou oběť Bohu*“.⁸² Jak velká obohacení pro náš liturgický život nám nabízejí jednotlivá období církevního roku, přiblížíme ve druhé kapitole. Co se týče aktualizovaného prožívání svátků a slavností církevního roku detailněji se zaměříme i na práci s dětmi. Neboť to, jakého duchovního základu se jim dostane v rodinách bude určující pro jejich další život.

II.1 Liturgický rok

Označení pro souhrn křesťanských svátků, stále se opakujících v ročním cyklu, není starobyklým termínem. Snad i překvapivě se objevuje až v 16. století na evangelické půdě pod názvem *církevní rok* (*Kirchenjahr*). Současný oficiální název, který je užíván v církevních dokumentech, je *liturgický rok* (*annus liturgicus*).⁸³ Tématice liturgického, církevního roku se budeme v této kapitole věnovat obšírněji. Avšak k tomu, abychom hlouběji vstoupili do jejího jádra, bude nejprve zapotřebí přiblížit, jakým vývojem se slavení liturgických událostí odvíjelo a do jakého času jsou křesťanské sváteční dny zasazeny.

⁸¹ Srov. AUGÉ, M., *Liturgická spiritualita*. Přel. Gabriel Martiniak. 1. vyd. Tmava : Vydavatelství Dobrá kniha, 2001, s. 24.

⁸² *Tamtéž*, s. 24.

⁸³ Srov. KUNETKA, F., *Liturgický rok ve slavení církve*. 1. vyd. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1995, s. 9.

Počátky slavení

Bůh, skrze něhož povstal svět (Iz 40,26) a který z ničeho svým slovem stvořil vše co jest, šestého dne dokončil veškeré dílo stvoření. Se zalíbením na ně pohleděl a viděl, že je to velmi dobré. Sedmý den požehnal, posvětil a odpočíval (srov. Gn 1,31-2,3). Byl to den, ve kterém odpočíval a radoval se ze svého stvoření.

Svátky starozákonního Božího lidu jsou kultickým slavením všech Božích činů, kterými se v dějinách projevil. Zmíněné dílo stvoření a smlouva Boha s člověkem je připomínána každou sobotu. Svátek Pesach připomíná zachraňující Boží ruku, kterou je člověk převeden z otroctví ke svobodě. Dalším významným svátkem Izraele je Šavuot, jenž je dnem vděčnosti za dar zákona vedoucí k duchovní svobodě. Za mnohé další svátky uveďme ještě alespoň svátek Sukot připomínající Boží péči o vyvolený národ při putování po poušti. Tyto svátky se dodnes slaví a zpřítomňují jednak v synagoze, ale taktéž v rodinném prostředí.

Toto pojetí však přechází i do křesťanského slavení. Je v něm totiž zpřítomňován Boží čin spásy v Kristu, samotné Kristovo velikonoční tajemství. Z tohoto důvodu je svátkem všech svátků křesťanská pascha, velikonoce, slavené v ročním cyklu, ale i v týdenním slavení neděle. V bohoslužbě církve se připomínkou Božích činů zpřítomňuje celé tajemství ukřižovaného a oslaveného Krista, jež je rozděleno do jednotlivých slavností v průběhu roku.⁸⁴ Můžeme tedy říci, že to, co nazýváme *liturgickým rokem* (též *rokem církevním*), je oslavná památka spásných Božích činů v Ježíši Kristu, slavená v průběhu jednoho roku.⁸⁵

Podle Pia XII. je liturgický rok sám Kristus, který neustále přebývá ve své církvi.⁸⁶ Povoláním křesťana je mimo jiné putovat s Kristem liturgickým rokem a ve svém životě zpřítomňovat události jeho života. Nejenže se takto hlouběji vkořeňujeme v toho, který dává život. Touto cestou se též nabízí skvělá možnost, jak se vyhnout monotónnosti a přerušit stereotyp všednosti. Liturgické svátky jsou tu proto,

⁸⁴ Srov. KUNETKA, F., *Liturgický rok ve slavení církve*, s. 5.

⁸⁵ Výstižnou formulaci k církevnímu roku předkládá dokument *Sacrosanctum Concilium*: „Celé Kristovo tajemství rozvíjí (církev) v ročním okruhu, a to od jeho vtělení a narození až k nanebevstoupení, k letnicím a k očekávání blaživé naděje a příchodu Páně.“ (čl. 102) In *Dokumenty II. Vatikánského koncilu*.

⁸⁶ PIUS XII., *Mediator Dei*, IV., II.: AAS 39.

aby **spojovaly naše bytí s bytím Boha a umožnily nám účast na událostech Ježíšova života**. Aby nás spojily s jeho tajemstvím a daly našemu životu rozměr věčnosti.⁸⁷

Cyklický a lineární časový systém

Kunetka hovoří o tom, že čas je uspořádáván dvojím způsobem. Základem cyklického uspořádání je přírodní, kosmický rytmus: střídání dne a noci, fáze měsíce či oběh Země kolem Slunce. Takto pak vznikají časové jednotky, jimiž jsou dny, měsíce a roky. Kalendářem pak rozumíme přehledné členění roků, měsíce a týdne. Kalendář se buďto opírá o fáze měsíce a v tomto případě se nazývá lunárním. Jako takový je užíván islámskými zeměmi. V případě, že je založený na slunečním roce, se jedná o kalendář solární a konečně kombinací těchto dvou typů vzniká kalendář lunisolární užívaný židy. Námi užívaný gregoriánský kalendář je typem kalendáře solárního.⁸⁸

Naproti tomu lineární časový systém organizuje čas pomocí dlouhých časových period. Perioda zde má pevný začáteční bod (např. narození Krista) a směřuje k určitému časovému horizontu (příchod Mesiáše apod.). Důležitý je fakt, že čas je počítán jako plynoucí a nikdy se nevracející. Takto pojaté dějiny nejsou kruhem, ale šípem, paprskem, který letí vstříc budoucnosti. Dějinná časová křivka má podobu spirály a postupuje v plynoucím rytmu dne, týdne, měsíce a roku k cílovému bodu, k bodu Omega.⁸⁹ Podobně jako Kunetka také De Clerc přirovnává liturgický cyklus ke spirále. Podle něj když obejdeme celou dráhu, nevrátíme se do stejného bodu, ale naše trasa nás vede dál. A tak sice jde o kruhový pohyb, ale směřující k setkání s Pánem.⁹⁰ Je zde tak cítit **eschatologické napětí**, poněvadž od okamžiku křtu je celý křesťanský život nasměrován ke druhému příchodu Krista, jehož toužíme spatřit tváří v tvář.

⁸⁷ Srov. DE CLERC, P., *Moudrost liturgie a jak jí porozumět*. 1. vyd. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 128.

⁸⁸ Gregoriánský kalendář prošel složitějším vývojem, na který však v této práci není příliš prostoru. Zájemce o tuto problematiku odkazujeme kupř. na Kunetkuv *Liturgický rok ve slavení církve*.

⁸⁹ Srov. KUNETKA, F., *Liturgický rok ve slavení církve*, s. 8.

⁹⁰ Srov. DE CLERC, *Moudrost liturgie a jak jí porozumět*, s. 130.

II.1.2 Prožívání liturgického roku

„Liturgií se nejúčinněji uskutečňuje v Kristu posvěcení člověka a oslava Boha.“

Sacrosanctum Concilium, čl. 10

Výše jsme uvedli, že dějinná časová křivka má podobu spirály, jíž kráčíme s Kristem až k cílovému bodu, kterým je on sám. Z tohoto důvodu pak můžeme říci, že přechod z jednoho liturgického roku do druhého je nenásilný: „*poslední neděle roku nás směřují k návratu Páně a adventní neděle v nás vzbuzují touhu po druhém příchodu Krista právě tak jako po prvním*“.⁹¹ V průběhu roku nám pak církev předkládá slavení svátků Krista a svatých, čemuž odpovídají dva bloky liturgického roku: *temporál* a *sanktorál*. Slavení svátků církve umožňuje rozpoznat plynoucí čas - *chronos* jako čas spásy - *kairos*. O slavení, které je posvěcováním a naplňováním času výstižně hovoří Kunetka:

Slavení je naplňováním času, vždyť on, prožívaný pouze jako plynoucí, může zůstat prázdný, promarněný. Právě proto, že liturgický rok rozlišuje mezi nedělí a ostatními dny týdne, zabraňuje znehodnocení všedního dne, ten totiž ze dne odpočinku dostává nový smysl a náplň. Svátek vrhá světlo na plynoucí čas, dodává mu novou kvalitu. Je-li tedy Kristovo tajemství liturgickým slavením zpřítomňováno (*anamnésis*), je plynoucí čas naplňován, posvěcován, a stává se nosným pro přijetí Boží nabídky spásy v Kristu. **Chronos se mění v kairos.**⁹²

Liturgický rok slouží k duchovní formaci věřícího člověka. Se svými přípravnými obdobími a vrcholy mu dává možnost vstupovat do času nasyceného vážností a pokáním stejně tak jako do radosti a veselí. Pomáhá mu jet na hlubinu, budovat intimnější vztah s Bohem. Přínos v opakování liturgického roku plynoucího v čase se tedy pojí také s naším osobním vývojem. Byť si připomínáme stále tytéž svátky, jejich průběh pro nás nemá stejný význam jako v dětství, ve zralém věku nebo ve stáří. Každý rok se nás při liturgii dotkne něco více než v letech minulých. Objevujeme totiž nové prvky, kterých jsme si dříve nevšimli. Takže „konec“ liturgického roku nás nevrací zpátky na jeho počátek⁹³, ale každým novým adventem jsme dále a zároveň blíže Cíli, k němuž směřujeme.

⁹¹ DE CLERC, *Moudrost liturgie a jak jí porozumět*, s. 129.

⁹² KUNETKA, F., *Liturgický rok ve slavení církve*, s. 9-10.

⁹³ Srov. DE CLERC, *Moudrost liturgie a jak jí porozumět*, s. 130.

II.1.2.1 Temporál

Doby a svátky liturgického roku, v nichž se slaví Kristovo tajemství, se nazývají *temporál*. Oficiální dokument *Calendarium Romanum* uvádí liturgická údobí roku ne v chronologickém pořadí, ale podle jejich významu. Jsou jimi velikonoční třídení, doba velikonoční, doba postní, doba vánoční, doba adventní a liturgické mezidobí.⁹⁴ Postupně se na jednotlivá období zaměříme detailněji, avšak nejprve je zapotřebí zmínit se o neděli, dni Páně. Neboť dávno před tím, než se vytvořily jednotlivé okruhy liturgického roku, se v neděli slavila památka utrpení, zmrtvýchvstání a oslavení Ježíše Krista.

Neděle

Křesťané už od apoštolské doby slavili neděli jako prvotní sváteční den, oslavující velikonoční tajemství. Ta se tak stala *základem a jádrem celého liturgického roku*, jiné slavnosti nemají před ní mít přednost, *ledaže jsou skutečně nanejvýš významné*.⁹⁵ Nedělní slavnost obce sice zpočátku neznala žádný jednotný obřad, ale je nápadné, že apoštol Pavel považuje za střed shromáždění večeri Páně (srov. Sk 20,7).

Význam starokřesťanské neděle se odráží rovněž v jejích dalších názvech. Nejranější označení *první den* nechtělo pouze signalizovat počátek nového týdne, ale nese v sobě také připomínku prvního dne stvoření, který byl dnem světla. Neděli totiž začíná „nové stvoření“ (srov. 2 Kor 5,17). Pozdější a zároveň velmi používaný název je *den Páně* podle Zj 1,10. Známý je také termín *osmý den*. Osmý z toho důvodu, že po sedmi dnech týdne stvoření s jeho šabatem uvozuje den vzkříšení ono nové stvoření, které ústí do věčného pokoje šabatu dovršení a naplnění. Především u Tertuliána se pak nachází název *den vzkříšení*. Po počátečním váhání převzali křesťané i jméno *den Slunce*. To sice mělo svůj původ v řecko – římském planetárním týdnu, avšak nyní bylo vztaženo na Krista, který je Slunce spravedlnosti.⁹⁶

Ještě v osmém století se všechny neděle a svátky nazývaly *dny velikonočními*, avšak od poloviny druhého století se slaví jedna neděle intenzivněji jako roční Pascha – velikonoční svátky.⁹⁷ Takto církve putuje od jedné Velikonoc ke druhým

⁹⁴ Srov. CR, čl. 18-44.

⁹⁵ Srov. *Dokumenty II. Vatikánského koncilu. Sacrosanctum Concilium*, čl. 106.

⁹⁶ ADAM, A., *Liturgika, křesťanská bohoslužba a její vývoj*. 1. vyd. Praha : Vyšehrad, 2001, s. 355.

⁹⁷ Srov. RICHTER, K., *Liturgie a život: smysl liturgie, mše, církevní svátky, svátostná znamení* 2. rozš. vyd. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 133.

vstříc Kristu, který přemohl smrt a byl vzkříšen jako první z těch, kdo zesnuli (srov. Řím 15,20).

Aktualizace

Neděle je dnem liturgického shromáždění, dnem křesťanské rodiny, dnem radosti a pracovního odpočinku.⁹⁸ Každou neděli slavíme Kristovo vzkříšení a v konečném důsledku i jeho vítězství v našich životních potížích. Účast na nedělní liturgii nemá být splněním si „křesťanské povinnosti“, ale oslavou Boha, který se rozdává v eucharistickém chlebě. Obzvláště rodiny by měly neděli využívat jako společně strávený čas při stolování, hrách, výletech, sdílení a oddělit ji od jiných dní celého týdne. Nenabízí se nám totiž proto, abychom mohli dohnat vše, co jsme za celý týden nestihli, ale proto, abychom se zastavili a pookřáli s Bohem a našimi blízkými.

Doba adventní⁹⁹

Vánočním svátkům předchází přípravné období, které se podle latinského slova *adventus*¹⁰⁰ nazývá advent. Adventní doba má dvojí původ: římský a galský. Od pátého století se v Římě v době přípravy na vánoce, která trvala jeden až tři týdny, klade důraz na Boží vtělení. Tím se adventu vtisknul mariánský charakter a byl zdůrazněn význam Matky Páně v dějinách spásy Božího lidu. V Galii se však liturgie od šestého století pod vlivem galsko-irského mnišství vyvíjí jinou cestou než v Římě. Šestitýdenní příprava zde začínala v den sv. Martina a měla eschatologický ráz. Ten byl dán zdůrazněním Posledního soudu, a tím i konce časů. Ve středověku dochází k propojení obou pojetí, avšak římský zvyk čtyř adventních nedělí převládl na celém Západě až roku 1570. Dnes si tedy církve připomíná **dvojí příchod Páně**: příchod mezi lidi a druhý příchod na konci časů. Mezníkem je 16. prosinec. Od počátku adventu až do tohoto dne mají texty při liturgii eschatologický charakter, v době od 17. do 24. prosince se pozornost soustřeďuje na události předcházející Kristovu narození.¹⁰¹ V oficiálním liturgickém dokumentu je doba adventní popsána výstižně:

⁹⁸ Srov. *Katechismus katolické církve*. Přel. Josef Kolářek. 1. vyd. Praha : Zvon, 1995, čl. 1193.

⁹⁹ Pro lepší přehlednost uvádíme popis temporálu liturgického roku v chronologickém pořadí.

¹⁰⁰ Latinské *adventus* v překladu značí „příchod“. Jde tedy o příchod Ježíše Krista, Boží přicházení k člověku.

¹⁰¹ Srov. RICHTER, K., *Liturgie a život: smysl liturgie, mše, církevní svátky, svátostná znamení*, s. 136-137.

Adventní doba má dvojí povahu: je to doba přípravy na oslavu Narození Páně, kdy oslavujeme první příchod Syna Božího k lidem; a zároveň je to doba, v níž vedení touto vzpomínkou směřujeme v myšlenkách k očekávání druhého Kristova příchodu na konci věků.¹⁰²

Na rozdíl od dřívějšíka není už dnes advent jen dobou kající, jde spíše o čas radostného očekávání. To, že se o nedělích nezpívá *Gloria*, má jiný důvod než v postní době před Velikonocemi. Andělský zpěv pastýřům „*Sláva na výsostech Bohu a na zemi pokoj lidem dobré vůle*“ (Lk 2,14) má o Vánocích opět zaznít jako nové poselství.¹⁰³

Aktualizace

Charizmatem doby adventní je bdělost. Bdělý člověk nemá otevřené jenom oči, ale také srdce. Zapálené srdce. To dychtivě vyhlíží příchod Pána, který přijde v den známý pouze Otci, aby nás převedl do Nebeského Jeruzaléma. Nabízejí se otázky: „Vyhlížím toužebně Pánův příchod? Nechybí v mé lampě oheň? Až přijde ten den, bude mé srdce čisté natolik, že se budu moci posadit po jeho pravici?“ Dobrou pomůckou pro udržování „čistého“ srdce se může stát každodenní večerní zpytování svědomí.

Bohužel není v každé rodině samozřejmostí vést děti k prožívání adventních dní jako času přípravy na přicházející vánoční svátky. Přitom se nabízí tolik možností, kterak v nich rozvíjet cit pro Ježíše, který naléhá, abychom nebránili dětem a pomáhali jim k němu přicházet (srov. Mt 19,14) Námítku, že ne všichni rodiče si vědí rady, jakými pomůckami či metodami svým dětem pomoci prožívat jednotlivé neděle liturgického roku spolu s význačnými slavnostmi můžeme poměrně snadno rozptýlit. Děti navštěvující hodiny náboženství si mohou leđaco osvojit zde a doma pak pokračovat podle pokynů katechety. Beze sporu je však mnohem přínosnější, pokud jsou děti k prožívání víry vedeny v *rodinné církvi*¹⁰⁴ svými rodiči. Neboť v první řadě jim samotným náleží předávat víru dětem¹⁰⁵, za ně nesou před Bohem zodpovědnost. Rodiče mohou použít materiály, které jsou zpracovány např. na internetových stránkách¹⁰⁶ a takto jsou snadno dostupné široké veřejnosti.

¹⁰² CR, čl. 39.

¹⁰³ Srov. RICHTER, K., *Liturgie a život: smysl liturgie, mše, církevní svátky, svátostná znamení*, s. 137.

¹⁰⁴ Srov. *Dokumenty II. Vatikánského koncilu. Lumen gentium*, čl. 11.

¹⁰⁵ „Rodiče dostali z milosti svátosti manželství odpovědnost a výsadu evangelizovat své děti. Už od prvních let života je mají uvádět do tajemství víry, neboť jsou pro děti jejich „prvními hlasateli“. Rodiče se mají snažit, aby se děti už od útlého věku účastnily života církve. Způsoby života v rodině mohou rozvíjet citové sklony, které pak po celý život tvoří ryzí předpoklady a opory živé víry.“ *Katechismus katolické církve*, čl. 2225.

¹⁰⁶ Např. www.kanan.cz (KAtecheze NA Neděli.), www.vira.cz (Sekce pro děti), <http://www.lucianpms.cz/lucian.htm>, <http://www.timdvadva.cz>, <http://www.pracesdetmi.cz>, aj.

Konkrétně v adventní době mohou vést rodiče děti ke konání dobrých skutků, třeba jen malou drobností udělat druhému radost. Pokud se podaří, děti si mohou večer vystříhnout a nalepit jednu postavičku do Betléma a na Štědrý den mohou nalepit Svatou rodinu. K vystřihování mohou rodiče s dětmi použít šablony obrázků postav ze stránek věnujících se katechezím na neděli¹⁰⁷.

Vánoce a vánoční okruh

Nejstarší doklad o slavení svátku Narození Páně nacházíme v zápisu kalendářního seznamu úmrtních dní římských biskupů a mučedníků z r. 354. Svátek se slaví 25. prosince, tedy v den, na který podle nařízení císaře Aureliána z r. 275 připadal *dies natalis Solis invicti*, tedy den zrození nepřemožitelného boha slunce. K tomu, aby se římská křesťanská obrnili proti tomuto lidovému svátku, zavedla římská církev slavnost narození Krista jako „Slunce spravedlnosti“ (Mal 3,20) a „Světlo světa“ (J 8,12).¹⁰⁸

Vánoce si uchovaly oktáv, v němž se slaví mnoho svátků. Jsou jimi především svátek Svaté rodiny slavený v neděli v oktávu a slavnost Bohorodičky Panny Marie připadající na 1. leden.

Výjimečným svátkem doby vánoční je slavnost Zjevení Páně 6. ledna. Svůj původ má v Alexandrii, kde se v tento den slavil pohanský svátek zrození boha Eona, jehož součástí bylo i slavnostní čerpání vody z Nilu. Svátku byl dán křesťanský rozměr tím, že egyptští křesťané si v tento den připomínali Ježíšův křest v Jordáně. Později byl nadto připojen ještě motiv proměnění vody na svatbě v Káni na připomínku zjevení prvního Ježíšova zázraku. A konečně se pak v pojetí římské liturgie stalo obsahem tohoto svátku zjevení se Krista pohanům, zastoupenými mudrci z východu.¹⁰⁹

V neděli po slavnosti Zjevení Páně se slaví památka Křtu Páně¹¹⁰. Jde o důležitou součást svátku Zjevení Páně, avšak jako samostatný svátek se začal slavít až v r. 1960. Uzavírá se jím vánoční okruh a neděle Křtu Páně je už také první nedělí liturgického mezidobí.¹¹¹

¹⁰⁷ Srov. www.kanan.cz.

¹⁰⁸ Srov. ADAM, A., *Liturgika, křesťanská bohoslužba a její vývoj*, s. 372 a KUNETKA, F., *Liturgický rok ve slavení církve*, s. 13.

¹⁰⁹ Srov. KUNETKA, F., *Liturgický rok ve slavení církve*, s. 13-14.

¹¹⁰ Pro více informací ohledně tohoto svátku mohou zájemci sáhnout např. po knize ADAM, A. *Liturgika. Křesťanská bohoslužba a její vývoj*, s. 374.

¹¹¹ Srov. KUNETKA, F., *Liturgický rok ve slavení církve*, s. 14.

Aktualizace

Ježíši Kristu, Božímu Synu, nikdo z lidí nenabídl v Betlémě místo, kde by se mohl narodit. O vánočních svátcích si smíme více než kdykoli jindy připomínat, že se Pán touží narodit i do našeho srdce, jen čeká, zda tam pro něj bude alespoň kousek místa. On k nám přichází jako pokoj, který tento svět nemůže dát. Milost Vánoc spočívá také v tom, že smíme zakoušet radost a úžas z neuvěřitelného a vše překonávajícího Božího příklonu k člověku v Ježíši Kristu.

O vánočních svátcích bývá zvykem obdarovávat své blízké dárky. Jedná se beze sporu o krásný zvyk. V současnosti se však v naší společnosti vytrácí skutečný smysl slavení Vánoc. Z toho důvodu je namístě připomínat dětem v rodinách hlubokou symboliku vzájemného obdarování se. Ježíš Kristus se pro každého člověka stal největším darem, když přijal tělo z Marie Panny, sestoupil na zem a přinesl nám spásu. Na připomínku toho se i my obdarováváme a děláme si radost dárky. Je vhodné vést děti k tomu, aby podle svých možností, s pomocí druhých nebo bez ní, vytvořily dárek pro své blízké a nestávaly se tak jen pasivně přijímajícími. Neboť děti nejen rády dárky dostávají, ale také nacházejí svou radost v tom, že mohou obdarovávat druhé. Učí se tím nezištnosti a otevřenosti srdce.

Liturgické mezidobí I.

Časové úseky mezi okruhem vánočních a velikonočních svátků se nazývají liturgickým mezidobím nebo dobou během roku. V dokumentu *Calendarium Romanum* je charakterizováno těmito slovy:

Mimo liturgické doby, které mají svůj vlastní ráz, zbývá v ročním okruhu ještě 33 nebo 34 týdnů, kdy se tajemství Kristova života a poslání neoslavuje z určitého hlediska, nýbrž spíše v celé jeho plnosti. Zvláště to platí o nedělích. Toto období se nazývá liturgické mezidobí.¹¹²

Když se vytvořil a ustálil velikonoční a vánoční okruh liturgického roku, bylo třeba členit i zbývající neděle. Až do poslední reformy existovaly neděle po Zjevení Páně a neděle po Seslání Ducha svatého. Poté, co byl zaveden svátek Nejsvětější Trojice,¹¹³ existovalo počítání nedělí *post Trinitatem* a teprve reforma II. vatikánského koncilu zrušila dobu po Zjevení Páně a po svatém Duchu. V současnosti tedy doba,

¹¹² CR, čl. 43.

¹¹³ Svátek Nejsvětější Trojice byl zaveden r. 1334.

kteřá následuje po vánočním okruhu tvořív jeden celek. Neděle v mezidobí jsou průběžně počítány a přerušeny jsou velikonočním okruhem.¹¹⁴

Do tohoto úseku liturgického mezidobí spadají čtyři pohyblivé slavnosti, které závisív na termínu Velikonoc a z tohoto důvodu jsou pohyblivé. Jsou jimi slavnost Nejsvětější Trojice, Těla a Krve Páně, Nejsvětějšího Srdce Ježíšova a Ježíše Krista Krále.¹¹⁵ Majív společné to, že vzešly z určitého typu zbožnosti své doby a je třeba je považovat za devoční svátky. Taktěž nelze opominout svátky během roku s pevným datem, jakými jsou Proměnění Páně 6. srpna a svátek Povýšení svatého Kříže zařazený na 14. zářív.¹¹⁶

Aktualizace

Liturgické mezidobí vyzývá k následování Krista, inspirování se jeho slovy a činy. Z textů předčítaných při liturgii k nám přichází Kristus stejně tak, jako kdysi k učedníkům, a zve nás, abychom „šli za ním“ (srov. např. Mt 3,20). Máme přinášet užitek a vydávat tomuto světu svědectví o jeho lásce, kterou můžeme zakoušet jako balzám při chvílích osobní modlitby anebo se jí učít slepě věřít v době temnoty. Ježíš se nám dává poznat jako Přítel.

Na stránkách věnujících se katechezím na neděli¹¹⁷ jsou zpracovány všechny neděle liturgického roku. Můžeme zde najít inspiraci, jak dětem přiblížit přístupnou formou jednotlivé liturgické texty vztahující se k aktuálním nedělím. Jedná se o krátká zamyšlení, kvízy, komixy, obrázky pro vybarvení, aj. Dítě se pak při nedělní bohoslužbě slova necítív „ztracené“, ale je připravené slavit. V konečném důsledku pro něj není prožívání mše sv. záležitostí „dospělých“, ale snáže jí přijímá za vlastní, neboť mnohemu rozumív a způsobem sobě přiměřeným se účastnív.

Doba postnív

Postnív doba prošla pestrým vývojem, než se ustálila do podoby, jak jí známe dnes. Zpočátku byl dvoudenní smuteční půst na Velký pátek a Bílou sobotu,

¹¹⁴ Srov. KUNETKA, F., *Liturgický rok ve slavení církve*, s. 15.

¹¹⁵ O vzniku, podstatě a poselství těchto svátků zde nebudeme pojednávat pro nedostatek prostoru vymezeného této práci. Zajisté však stojí za to do nich více proniknout a v konečném důsledku se jimi obohatit při prožívání liturgie. Pro hlubší přiblížení se této tématice může dobře posloužit např. kniha ADAM, A. *Liturgika. Křesťanská bohoslužba a její vývoj*.

¹¹⁶ Rovněž u těchto svátků platív totěž co je zmíněno v předchozí poznámce.

¹¹⁷ Srov. www.kanan.cz.

který se ve 3. století rozšířil na celý Svatý týden. V době Nicejského koncilu¹¹⁸ byl znám čtyřicetidenní půst před velikonočním třídenním, který v Římě začínal šestou nedělí před velikonoce, tj. o první neděli postní. V 6. století se z různých důvodů přisoudil třem předchozím nedělím zvláštní význam a byly nazvány *Quinquagesima*, *Sexagesima* a *Septuagesima*.¹¹⁹ K tomu ještě dva a půl týdne před Popeleční dobou byly nazývány dobou předpostní. Půst v něm sice nebyl vyžadován, ale fialová barva mešních rouch a vynechání Gloria, Aleluja a Te Deum připomínalo kající ráz.¹²⁰ II. vatikánským koncilem byla předpostní doba zrušena, silněji byly zdůrazněny obsahové motivy postní doby (křest, obrácení, pokání) a zaměření na velikonoční tajemství.¹²¹

Základem trvání doby postní je především biblická typologie: čtyřicet dní se postil Ježíš Kristus na poušti, čtyřicet dní prodléval Mojžíš na hoře Sinaj, čtyřicet dní vyzýval Goliáš Izraelity k zápasu, za čtyřicet dní došel Eliáš o chlebu a vodě k Boží hoře Choréb a stejnou dobu kázal Jonáš obyvatelům Ninive pokání.¹²²

Vstupní branou období postu je *Popeleční středa*. Zpočátku byl obřad popelce určen jen pro veřejné hříšníky, avšak po vymizení praxe veřejného církevního pokání¹²³ zůstal zachován jako symbol pro všechny věřící na znamení pokání.¹²⁴

Poslední, 6. neděle postní, nazývaná Květná, je počátkem Svatého (pašijového) týdne. Ten je zasvěcen památce Kristova utrpení, které začíná jeho mesiášským vjezdem do Jeruzaléma. Při tomto obřadu se žehnají ratolesti a čte se evangelium o vjezdu do Jeruzaléma, koná se průvod do kostela, kde je následně slavena mše svatá.¹²⁵

Aktualizace

V postní době můžeme praktikovat půst od jídla, ale také od věcí, jež se nám v našem užívání jeví jako samozřejmé. Pro jiné totiž vůbec samozřejmostí být nemusí. Pokání nemá být jen vnitřní a individuální, ale také zevní a společenské,¹²⁶ může být tedy i výzvou pro podporu např. misijních děl. Pozváním tohoto času je zažít pravé

¹¹⁸ Nicejský koncil svolaný císařem Konstantinem se uskutečnil r. 325.

¹¹⁹ Byly nazvány zaokrouhleným počítáním jako padesátý, šedesátý a sedmdesátý den před velikonoce.

¹²⁰ Srov. ADAM, A. *Liturgika. Křesťanská bohoslužba a její vývoj*, s. 367.

¹²¹ Srov. *Dokumenty II. Vatikánského koncilu. Sacrosanctum Concilium*, čl. 109.

¹²² Srov. RICHTER, K., *Liturgie a život: smysl liturgie, mše, církevní svátky, svátostná znamení*, s. 152.

¹²³ Od 10. století.

¹²⁴ Srov. ADAM, A. *Liturgika. Křesťanská bohoslužba a její vývoj*, s. 368.

¹²⁵ Srov. KUNETKA, F., *Liturgický rok ve slavení církve*, s. 17.

¹²⁶ Srov. *Dokumenty II. Vatikánského koncilu. Sacrosanctum Concilium*, čl. 110.

obrácení a lítost nad vlastními hříchy pro bolest, kterou působíme Ukřižovanému Kristu.

K prožívání postní doby s dětmi se nabízí nepřeborné množství „postních cestiček“. Za mnohé zmiňme např. postní putování pouští, kde žil Pán Ježíš čtyřicet dní. Dítě může za každý den, kdy se mu podařilo vykonat dobrý skutek nebo něčeho se zřeklo, nalepit kytičku nebo zvířátko na pouštní cestu. Ta se tím oživí a promění ve veselou přírodu, z níž bude mít dítě zajisté radost. Je dobré mu vysvětlit, že radost bude mít i Pán Ježíš a všichni, kterým svůj výtvar ukáže. Podobně můžeme nechat rozkvést trnovou korunu, za splněná předsevzetí lepit srdíčka na kříž, apod. Všechny šablony k vystřihovánkám mohou rodiče vytisknout z již zmíněných stránek věnujících se katechezím na jednotlivé neděle liturgického roku. Rodina je místem, kde se dítě učí štědrosti a nezištné pomoci strádajícím. Neměla by tedy chybět ani „misijní kasička“, do níž dítě strádá peníze za to, co si v postní době odřeklo. Peníze pak mohou putovat na pomoc dětem v misijních zemích.

Velikonoční triduum

Tajemství Kristovy smrti a zmrtvýchvstání se původně slavilo v jediný den. Tato slavnost se konala buď v noci jarního úplňku ze 14. na 15. nisan podle janovské tradice, nebo podle tradice římské, která později převládla, v noci ze soboty na neděli po prvním jarním úplňku. Postupem času se jednotlivé prvky začaly zvýrazňovat a od 4. století se profiluje pátek jako den Ježíšovy smrti a sobotní den jako připomínka jeho odpočinku v hrobě. Dnes oba dny společně s nedělí tvoří jednotu.¹²⁷

Zelený čtvrtek

Při večerní mši se slaví památka Ježíšovy poslední večeře, v níž nám Pán zanechal vrcholný odkaz své lásky, kterou je **eucharistie**. S touto mší je spojen ritus mytí nohou. Po závěrečné modlitbě se přenáší eucharistie do boční kaple a odhalí se oltáře. Podle možností má následovat adorace před Nejsvětější svátostí.¹²⁸

¹²⁷ Srov. KUNETKA, F., *Liturgický rok ve slavení církve*, s. 17-18.

¹²⁸ Srov. ADAM, A. *Liturgika. Křesťanská bohoslužba a její vývoj*, s. 361. Zde také podrobnější informace a historický nástin celého tridua na s. 360-364.

Velký pátek

Pro mnohé křesťany může být překvapivé, že tento den není dnem smutku, ale připomínkou vítězného Kristova utrpení. Červená barva liturgického mešního roucha vyjadřuje, že se jedná o slavnost Pána vyvýšeného na kříž. Obřad Velkého pátku spočívá v bohoslužbě slova, uctívání kříže a svatého přijímání.¹²⁹

Bílá sobota

Bílá nebo také Velká sobota je dnem spočinutí Krista v hrobě. Tento den se vše připravuje k velikonoční noci.¹³⁰

Neděle Zmrtvýchvstání

Obnovená liturgie velikonoční noci začíná sobotním západem slunce a sestává ze slavnosti světla, bohoslužby slova, křestní bohoslužby a slavení eucharistie.¹³¹ Velikonoční třidení umučení a zmrtvýchvstání Páně je **vrcholem celého liturgického roku.**¹³²

Aktualizace

Velikonoční triduum sice prožíváme jen jedenkrát za rok, nicméně každý týden se můžeme nechat pozvat Kristem do večeřadla, bdít v Getsemanské zahradě, kráčet na Golgotu. Zůstávat ve velkém tichu soboty a v neděli slavit jeho Zmrtvýchvstání. Ve večeřadle nás posilní chlebem života, v Getsemanech mu můžeme být nablízku v jeho smrtelné úzkosti, na cestě s křížem podat roušku a u prázdného hrobu slyšet: „*Není zde, byl vzkříšen!*“ (Mt 28,6)

Doba velikonoční

Již ve 2. století je dosvědčena velikonoční doba padesáti dní. Toto období, původně jednotné, bylo od 4. století dále členěno. První týden velikonoční doby, osm dní, tvoří velikonoční oktáv. Čtyřicátý den se slaví Nanebevstoupení Páně, den padesátý Soslání Ducha svatého. Tato slavnost byla v pozdějším vývoji izolována a nadto k ní byl připojen oktáv. Současná reforma však znovu podtrhla jednotu celého údobí a padesátý

¹²⁹ Srov. ADAM, A. *Liturgika. Křesťanská bohoslužba a její vývoj*, s. 362.

¹³⁰ Srov. KUNETKA, F., *Liturgický rok ve slavení církve*, s. 18.

¹³¹ Srov. ADAM, A. *Liturgika. Křesťanská bohoslužba a její vývoj*, s. 365.

¹³² Srov. CR, čl. 18.

den od neděle Zmrtvýchvstání je 8. nedělí velikonoční.¹³³ Letnice jsou tak korunujícím závěrem doby velikonoční.

Aktualizace

Doba velikonoční je časem, kdy Vzkříšený Kristus vyvádí mrtvé z hrobů k věčnému životu, prochází zavřenými dveřmi, žehná svým pokojem, přidává se na cestě k učedníkům, kteří ztratili naději. Povoláním křesťana je prožívat svou existenci ve světle Kristovy smrti a zmrtvýchvstání, Ježíšův učedník má věřit tomu, že Kristus vítězí v jeho životě stejně tak jako i v životě jeho blízkých. V čase Velikonoc také smíme při slavení liturgie obnovit své křestní zasvěcení. Ježíš po svém nanebevstoupení seslal Ducha svatého, jehož dary jsou rozlity i do našich životů. Dostali jsme je zadarmo ke službě bratřím.

Liturgické mezidobí II.

Vývojem a obsahem tohoto liturgického období jsme se zabývali již výše. Nyní je zapotřebí uvést, že „druhá část“ liturgického mezidobí pokračuje pondělkem po slavnosti Seslání Ducha svatého a trvá do soboty před 1. nedělí adventní. V tomto údobí se slaví celkem tři významné slavnosti Ježíše Krista, které jsou svým umístěním vázány na skončení velikonoční doby. Jsou jimi slavnost Nejsvětější Trojice¹³⁴, ta se slaví první nedělí po Letnicích. Další připadá na čtvrtek po Nejsvětější Trojici a je jí slavnost Těla a Krve Páně. Pátek dalšího týdne je slavnost Nejsvětějšího Srdce Ježíšova. Poslední slavnost, Ježíše Krista Krále, se slaví o poslední nedělí liturgického roku, čímž se zdůrazňuje velikonoční a eschatologický rozměr tohoto svátku.¹³⁵

¹³³ Srov. KUNETKA, F., *Liturgický rok ve slavení církve*, s. 20.

¹³⁴ Počátky slavnosti Nejsvětější Trojice spadají do karolinské doby, pro celou církev je pak závazně nařízena Janem XXII. r. 1334. Svátek Těla a Krve Páně má kořeny ve 13. století, zaveden byl Urbanem IV. r. 1311. Slavnost Nejsvětějšího Srdce Ježíšova vychází ze zjevení sv. Marie Markéty Alacoque v Paray-le-Monial na konci 17. století. Nařízena byla Klementem XIII. v r. 1765. A konečně slavnost Ježíše Krista Krále byla zavedena Piem XI. r. 1925 a slavena poslední říjnovou nedělí. Reforma II. vatikánského koncilu ji zařadila na poslední nedělí liturgického roku, jak je již výše zmíněno. Srov. KUNETKA, F., *Liturgický rok ve slavení církve*, s. 21.

¹³⁵ Srov. *tamtéž*, s. 21.

II.1.2.2 Sanktorál

V průběhu liturgického roku slaví církev nejen Kristova tajemství, ale také si připomíná výroční dny svatých, které jsou vázány na pevné datum.¹³⁶ „*Svátky svatých totiž hlásají podivuhodné působení Kristovo v jeho služebnících a poskytují věřícím dobré příklady k následování.*“¹³⁷

Teologie úcty ke svatým

Svátky svatých mají vnitřní souvislost s tajemstvím Krista. Je tomu tak z toho důvodu, že společně s ním trpěli a spolu s ním jsou i oslaveni. Církev skrze ně ukazuje věřícím příklad, který všechny přitahuje skrze Krista k Otci.¹³⁸ Když tedy matka Církev povýšila svaté na oltář, pak uznává a zvěstuje vítězství Boží milosti v člověku. Ve svatých se zračí **originalita následování Krista v různých dobách a situacích**. Jsou nám, členům církve putující, zářivým znamením ztělesněné víry a lásky ke Kristu, za něhož mnozí z nich položili svůj život.

O společenství mezi církví nebeskou a pozemskou pojednává dokument II. vatikánského koncilu:

Nebešťané totiž tím, že jsou důvěrněji spojeni s Kristem, upevňují celou církev ve svatosti, zušlechťují bohoslužbu, kterou církev obětuje Bohu zde na zemi, a mnohostranně přispívají k rozvoji církve [...] Vždyť už byli přijati do vlasti a jsou s Pánem [...], skrze něho a s ním a v něm se za nás neustále přimlouvají u Otce [...] Jejich bratrská péče o nás nám tedy vydatně pomáhá v naší slabosti.¹³⁹

Svatí nám připomínají, že ne naše zásluhy, ale Boží milost v člověku z nás činí další svaté, putující do nebeského Jeruzaléma.

Vývoj úcty ke svatým

První prokazatelné doklady liturgické úcty ke svatým zaznamenáváme v polovině 2. století. Zpočátku se úcta vztahovala k mučedníkům. Ti byli původně uctívání pouze v té církevní obci, kde se nacházel jejich hrob. Později byla tato úcta

¹³⁶ Srov. CR, čl. 1.

¹³⁷ *Dokumenty II. Vatikánského koncilu. Sacrosanctum Concilium*, čl. 111.

¹³⁸ Srov. *tamtéž*, čl. 104.

¹³⁹ *Dokumenty II. Vatikánského koncilu. Lumen gentium*, čl. 49.

přenášena i do jiných obcí a nepřítomnost hrobu nahrazovaly relikvie. Křesťané se tedy ve výroční den smrti mučedníka shromažďovali u jeho hrobu. Antický kult mrtvých znal kultovní hostinu u hrobu zesnulého a křesťané ji pak doplnili slavením eucharistie. Rovněž apoštolové byli záhy předmětem kultovní úcty jakožto prvotní Kristovi svědkové. Později byli připojeni též vyznavači a významní biskupové společně s církevními učiteli. Posléze byla úcta prokazována i asketům a pannám.

Pro uctívání Bohorodičky neexistuje v prvních třech staletích žádné prokazatelné svědectví. Zřejmě je tomu tak z toho důvodu, že v popředí stál kult mučedníků a apoštolů. Změna nastává ve 4. století, kdy se objevuje připomínka Panny Marie téměř ve všech východních anaforách i v římském kánonu. Důležitým průlomem se stal Efezský koncil¹⁴⁰, po němž vzrostl počet mariologických textů jak v teologii, tak v liturgii a zároveň se otevřela cesta k zavedení prvních mariánských svátků.¹⁴¹

Od raného středověku počet svatých silně narůstal a z toho důvodu bylo zavedeno pro svatořečení oficiální řízení. I přesto však ve vrcholném středověku dochází k nekontrolovatelnému nárůstu úcty ke svatým, množí se uctívání relikvií a u lidu lze zaznamenat posun v teologickém chápání. To všechno vedlo k reformačnímu protestu proti úctě svatých. Po redukci dané tridentskou reformou a opětovném zvětšení počtu svatých na konci barokní doby zasáhla reforma II. vatikánského koncilu:

Svátky svatých nemají převládnout nad svátky, kterými se slaví vlastní tajemství spásy. Proto ať jejich značnou část slaví jednotlivá biskupství, národy nebo řeholní společnosti. Na celou církev ať jsou rozšířeny jenom svátky těch svatých, kteří mají skutečně obecný význam.¹⁴²

Z tohoto důvodu byl vytvořen *Nový římský generální kalendář a regionální, diecézní a řádový kalendář*.¹⁴³

¹⁴⁰ Efezský koncil byl svolán císařem Theodosiem II. a zasedal r. 431. Reagoval na Nestoriovu mylné učení o dvou přirozenostech Ježíše Krista. Ten učil, že Panna Maria porodila člověka Ježíše Krista, avšak nikoli Ježíše jako Božího Syna. Z toho důvodu byla Nestoriem nazývána *Christotokos*. Koncil proti tomuto tvrzení vyhlásil jako učení církve, že Panna Maria je *Theotokos*. Srov. POSPÍŠIL, C.V., *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, s. 137-143.

¹⁴¹ Srov. KUNETKA, F., *Liturgický rok ve slavení církve*, s. 23-24 nebo ADAM, A. *Liturgika. Křesťanská bohoslužba a její vývoj*, s. 388-389, 391.

¹⁴² *Dokumenty II. Vatikánského koncilu. Sacrosanctum Concilium*, čl. 111.

¹⁴³ Podrobněji o kalendářích a martyrologiu v: ADAM, A. *Liturgika. Křesťanská bohoslužba a její vývoj*, s. 390-393 nebo s konkrétnějším přihlédnutím pro české země v: KUNETKA, F., *Liturgický rok ve slavení církve*, s. 25-34.

Aktualizace

Svatí nejsou vzdálení, po své smrti nám mohou pomáhat ještě více než za jejich života. To, s čím se potýkali, nám může být inspirací na naší osobní cestě ke svatosti. A i když si zvolíme svatého či svatou „par excellence“, je zcela přirozené, že během svého života „přilneme“ k vícero svatým, podle toho, jakými životními cestami se ubíráme.

Životní příběhy svatých jsou silně inspirativní i pro děti. Chtějí se někomu podobat, mít svůj vzor. Byla by škoda tohoto zápalu nevyužít a neseznámit je se svatými, které by mohly v životě napodobovat v jednotlivých ctnostech. Inspiraci můžeme nalézt na stránkách zaměřených pro nedělní katecheze či jiných, již výše uvedených. Je vhodné začlenit příběh světce do dnešních dní krátkým příběhem, který je možné upravit na míru konkrétním dětem.

Společně se svatými se smíme už dnes podílet na slavení nebeské liturgie a předjímat to, k čemu jsme povoláni na věčnosti: ve společenství oslavených dobrořečit Bohu za veliká dobrodiní, jež nám prokázal ten, který je mocný (srov. Lk 1,49).

II.1.3 Nevšední život všedních dní

Liturgický rok může vyvolat dojem neustále se opakujícího cyklu liturgických dob, svátků a slavností. Že je v něm nezměrný potenciál a výzva žít dennodenně z bohatství liturgie se nám pokusila přiblížit druhá kapitola. Jakmile jsme totiž nastoupili na cestu k cílovému bodu Omega¹⁴⁴, žádné z přicházejících liturgických období už nikdy nebudeme prožívat stejně jako v uplynulém roce. Opravdově a hluboce žitý život s Bohem nemá šanci zevšednět, ale otevírá nás pro stále hlubší vztah s Bohem. Pro růst v lásce k tomu, jenž nás čeká na konci cesty a zároveň už dnes s námi kráčí.

¹⁴⁴ Srov. KUNETKA, F., *Liturgický rok ve slavení církve*, s. 8.

KAPITOLA III.

V SLUŽBĚ BLIŽNÍMU OBJEVIT POZVÁNÍ SLOUŽIT JEŽÍŠI KRISTU

„Všemohoucí Bůh se sklání tak nízko, aby vás a mě miloval a aby nás použil – a aby nám dal pocítit, že On nás opravdu potřebuje.“

Bl. Matka Tereza

Zákoník, který se Ježíše zeptal, které přikázání je v zákoně největší, dostal odpověď: *„Miluj Hospodina, Boha svého, celým svým srdcem, celou svou duší a celou svou myslí. To je největší a první přikázání. Druhé je mu podobné: Miluj svého bližního jako sám sebe.“* (Mt 22,37-39) Někomu se může zdát dostačující milovat Boha, žít si „svůj“ duchovní život v domnění, že už to je mnoho a o nic víc se nestarat. Sv. Jan by mu na to zpřímá řekl, že každý, kdo říká, že miluje Boha a přitom nenávidí svého bližního, je lhář. *„Kdo nemiluje svého bratra, kterého vidí, nemůže milovat Boha, kterého nevidí.“* (1 Jan 4,20) Bližní je ten, kdo je blízko nás. Stačí se porozhlédnout a můžeme vidět, kde všude nás čeká Kristus. Třetí kapitola otevírá některé z oblastí, kde se můžeme setkat s tím, který volá: *„Žízním!“*

III.1 Láska k Bohu a láska k bližnímu

V kontextu zmíněného Janova listu se podtrhává nerozlučitelné spojení mezi láskou k Bohu a láskou k bližnímu. Obě lásky spolu souvisejí tak úzce, že tvrzení o lásce k Bohu se stává lží, když se člověk před bližním uzavírá. Láska k bližnímu je tedy cestou k setkání s Bohem a uzavření očí před potřebami bližního nás činí slepými i vůči Bohu.¹⁴⁵ Podle sv. Augustina prozatím Boha nevidíme, ale láskou k bližnímu dosahujeme toho, abychom ho viděli.¹⁴⁶

Život, který nám byl darován, nemá být prázdný. Jednoho dne budeme souzeni podle toho, nakolik naše srdce přetévalo nejen láskou k Bohu, ale i k bližním. Nejenom my sami pro ně můžeme být darem, ale také oni nás učí trpělivosti, vztahy s nimi

¹⁴⁵ Srov. BENEDIKT XVI., *Deus caritas est*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Paulínky, 2006, čl. 16-17.

¹⁴⁶ Srov. Sv. AUGUSTIN, Výklad Janova evangelia, Tract. 17,7-8, In *Liturgie hodin I.*, s. 134.

okřesávají naši sobeckost a pýchu. Společně s nimi jsme na cestě k Bohu, jak o tom píše sv. Augustin:

Tím, že miluješ bližního a že se o něho staráš, konáš pouť. A kam putuješ, ne-li k Pánu Bohu, k tomu, kterého máme milovat celým srdcem, celou duší a celou myslí? K Pánu jsme sice ještě dosud nedošli, ale máme vedle sebe bližního. Snášej tedy toho, s kým jdeš, abys došel k tomu, se kterým toužíš trvale zůstat.¹⁴⁷

Nastoupení na tuto cestu je možné na základě niterného setkání s Bohem, kdy se učíme den za dnem hledět na osobu druhého už nejen svými očima a skrze své pocity, nýbrž z hlediska Ježíše Krista.¹⁴⁸ On nás všechny bez rozdílu miluje láskou, která ho přivedla na kříž. Kristův přítel je tak také naším přítelem.

III.2 V bližním sloužit Kristu

„Víte stejně tak jako já, že Kristus nemůže klamat. A proto cokoli děláme pro jednoho z těch nejposlednějších, děláme pro Něj.“

Bl. Matka Tereza

Když přijdou učedníci k Ježíši s otázkou, jaká budou znamení při jeho slavném příchodu a jak se to všechno stane, odpovídá jim Mistr v mnoha podobenstvích. V závěrečné části této práce se budeme zabývat úryvkem z Matoušova evangelia, v němž je zachycena Kristova odpověď. Je však adresována nejen jeho učedníkům, ale také nám všem, kteří jednoho dne rovněž staneme před trůnem Syna člověka.

Tehdy řekne král těm po pravici: „Pojďte, požehnaní mého Otce, ujměte se království, které je vám připraveno od založení světa. Neboť jsem hladověl, a dali jste mi jíst, žíznul jsem, a dali jste mi pít, byl jsem na cestách, a ujali jste se mne, byl jsem nahý, a oblékli jste mě, byl jsem nemocen, a navštívili jste mě, byl jsem ve vězení, a přišli jste za mnou [...] **Cokoliv jste učinili jednomu z těchto mých nepatrných bratří, mně jste učinili.** (Mt 25,34-36.40)

Během staletí vznikl bezpočet komentářů na tento text, např. na něj vášnivě a provokativně reaguje sv. Jan Zlatoústý.¹⁴⁹ My se v následujících řádcích pokusíme

¹⁴⁷ Sv. AUGUSTIN, Výklad Janova evangelia, Tract. 17,7-8, In *Liturgie hodín I.*, s. 134-135.

¹⁴⁸ Srov. BENEDIKT XVI., *Deus caritas est*, čl. 18.

¹⁴⁹ Jeho slova pro velký význam a souvislost s touto prací uvádíme alespoň v poznámkovém aparátu: „Chceš uctít Kristovo tělo? Nedopust', aby se jím pohrdalo v jeho údech, to je v chudých, kteří se nemají

uvést některé oblasti vyplývající z potřeb lidí, v nichž se lze s Kristem setkat a dát své ruce a srdce do jeho služeb.

III.2.1 Hladověl jsem, a dali jste mi najíst

Žijeme v době, kdy člověk (obzvláště pak majetný) může mít téměř vše, nač si vzpomene. Reklamy, obchodní výlohy, cestovní kanceláře, billboardy... nám nabízejí vše, nač můžeme pomyslet. A přesto je kolem nás značné množství lidí strádajících. Strádání, které nyní máme na mysli, se týká nenaplnění **psychických nebo spirituálních potřeb**. Těch, které úzce souvisí s tázáním se mnohých po smyslu života. Jde o zvláštní střet dvou světů vypovídajících o tom, že i přes přesycenost společnosti konzumem je zde hlad po něčem, někom, kdo dokáže nasytit. Nemusíme za tím hned hledat touhu po Bohu, byť on jediný dokáže v plnosti uspokojit naši duši.

Kalifornský suicidolog Schneidman na základě mnohaleté zkušenosti v práci se sebevrahy vystopoval nejčastější důvody pro ukončení života. Jsou jimi především zklamání ze vztahů, ztráta výkonnosti, nesnesitelné životní krize, těžce zvládaná samota a osamělost, nezaměstnanost, ztráta smyslu života v krizi středního věku, nevléčitelná onemocnění, atp. Podle nedávných statistik na světě zemře sebevraždou denně asi tisíc lidí, další dva tisíce denně se o sebevraždu pokusí.¹⁵⁰ Někdo by mohl namítnout, že vzhledem k počtu obyvatel celé planety se nejedná o nijak hrozivý počet. Hrozná je však ta skutečnost, že zemřeli lidé, kteří nenalezli nikoho, kdo by jim dokázal pomoci v jejich těžkostech ještě předtím, než se k tomuto kroku odhodlali.

Jeví se, že mnohým lidem dnešní doby schází vůle ke smyslu, která je zároveň snahou, touhou člověka po smysluplnosti existence. Mezi nejdůležitější Franklovy¹⁵¹ teze patří, že smyslem lidského života není seberealizace, ale **sebetranscendence**¹⁵². Podle něj „*podstata lidské existence spočívá v sebetranscendenci. Být člověkem znamená být zaměřený a nastavený na někoho nebo na něco, být oddaný nějakému dílu, kterému se člověk věnuje, nějakému člověku, kterého miluje, anebo Bohu,*

čím příkrý. Neuctívej ho zde v kostele hedvábnými látkami, nedbáš-li, že venku trpí zimou a nahotou. Kristovo tělo, které je na oltáři, nepotřebuje plášť, ale čisté duše, kdežto tělo, které je venku, potřebuje velkou péči. Co z toho může mít Kristus, je-li obětní stůl pokryt zlatými nádobami, zatímco v osobě chudáka umírá hladem? Nejdříve nasýt hladového, a teprve potom ozdob oltář tím, co zbude. **Podáš mu zlatý kalich, a nepodáš mu sklenici vody?**“ Srov. MESSINA, R., *Dějiny charitativní činnosti*, s. 41-42.

¹⁵⁰ Srov. VODÁČKOVÁ, D., aj., *Krizová intervence*. 2. vyd. Praha : Portál, 2007. s. 489-490.

¹⁵¹ Viktor Emanuel Frankl (1905-1997), zakladatel existenciální analýzy a logoterapie.

¹⁵² Srov. TAVEL, P., *Smysl života podle Viktora Emanuela Frankla: potřeba smyslu života, přínos Viktora E. Frankla k otázce smyslu života*. 1. vyd. Praha : Triton, 2007. s. 25.

*kterému slouží.*¹⁵³ Pokud se kolem sebe rozhlédneme, zajisté uvidíme mnohé, kteří lační po sdílení, porozumění, po kvalitním životě. Mohou to být lidé procházející těžkými životními zkouškami, sahající na dno svých možností. Každý člověk smí druhému přinést do života radost a naději, zpříjemnit život vřelým přátelstvím. My jako křesťané jim však nadto můžeme přiblížit Boha, který jim stojí nablízku i ve chvílích, kdy se cítí ode všech opuštěni. Boha, který se stal člověkem, aby přebýval mezi námi.

III.2.2 Žíznil jsem, a dali jste mi pít

Stáří je životním obdobím, v němž dochází k mnoha krizovým situacím a událostem. Starý člověk přichází o své vrstevníky, přátele, sourozence, životního partnera. Starý člověk mnohdy ztrácí ve společnosti své postavení a význam v zaměstnání a někdy i v rodině, mnohdy až důvěrně zná pocity bezmoci, beznaděje, zoufalství, zbytečnosti a osamělosti. „*Staří lidé se častěji trápí tím, že nemají co druhým poskytnout, než tím, že sami mají málo podnětů a zájmu ze strany okolí.*“¹⁵⁴

Ještě před několika lety bylo samozřejmé soužití více generací v jednom domě, dnes se to stává spíše výjimkou. Je časté, že “mladí se starými“ nedokáží najít společnou řeč, nastávají vyhocené situace při názoru na výchovu dětí, atp. Moderní doba a její technologie jdou rychlým tempem kupředu, nežádoucím dopadem je však zvětšující se propast napříč generacemi. Prarodiče, rodiče a jejich děti jakoby žily v odlišném světě, utvářejí si jiné názory, v nichž se stěží dokáží navzájem setkat. **Osamělost seniorů** se prohlubuje, i když mohou být v denním kontaktu se členy své rodiny.

Bohužel není ani zřídkavé týrání starých lidí svými nejbližšími, dětmi, vnuky, manželskými partnery. Každý starý člověk, který je týrán, se za tuto skutečnost nepředstavitelně stydí. Zároveň trpí pocity viny, že si to nějak zaslouží a že s tím nejde nic udělat. Nejedná se o skutečnost, kterou by tito lidé pouštěli do éteru při sousedském posezení, ale když už se situace vyhrotila nad únosnou hranici, často využívají linku důvěry. Na ni volají právě proto, že mohou zůstat v anonymitě a že je kdykoli možné zavěsit.¹⁵⁵

¹⁵³ TAVEL, P., *Smysl života podle Viktora Emanuela Frankla: potřeba smyslu života, přínos Viktora E. Frankla k otázce smyslu života*, s. 23.

¹⁵⁴ VODÁČKOVÁ, D., aj., *Krizová intervence*, s. 294.

¹⁵⁵ Srov. *tamtéž*, s. 294.

Trápení lidí dříve narozených mnohdy spočívá i v tom, že jsou ve své nemoci a nemohoucnosti odkázáni na pomoc svých nejbližších. Velkou úctou si zaslouží ti, kteří jsou připraveni pečovat o ně. Ve starých lidech, odkázaných na pomoc druhých, mohou posloužit Kristu, který žízní po lásce, pohlazení a porozumění.

Pokud pro rodinné příslušníky není reálné se z jakýchkoli důvodů starat o jejich staré a nemocné blízké, měli by si najít alespoň čas navštívit je o nedělích nebo ve dnech volna. Církev učí, že „*neděle je dnem, který je třeba posvěcovat dobročinnými aktivitami, přičemž je nutno věnovat pozornost rodině a příbuzenstvu, nemocným, slabým a starým osobám.*“¹⁵⁶ Osamělost starých lidí může být prolomena jediným úsměvem vnoučete společně s ujištěním, že jejich život nebyl žitý marně.

III.2.3 Byl jsem na cestách, a ujali jste se mne

Lidský život vzniká ve chvíli oplodnění v lůně ženy¹⁵⁷. Od té doby se dítě vydává na cestu života, která však pro mnohé končí ještě před tím, než se poprvé podívají na svět. Důvody, které ženy přivedou k myšlence ukončit těhotenství, jsou rozmanité. Mnohdy je to vyděšenost a zoufalství mladých dívek, které si dítětem nechtějí „zkazit“ život, jež mají před sebou. Objeví se u nich hrůza z hněvu rodičů, strach z odmítnutí partnerem, obtíže při studiu a budování kariéry. To vše v nich vyvolává pocit, že jsou v pasti, z níž se nedá uniknout. Mladé těhotné dívky patří do skupiny nejvíce ohrožené sebevraždou.¹⁵⁸

Strach z nežádoucího těhotenství však mají i ženy, jejichž věk by mateřství nebránil. Překážkou však může být, že vdaná žena otěhotní s jiným mužem, než je její manžel, gravidita může být zjištěna po rozchodu s partnerem, žena může být v nepříznivé socioekonomické situaci nebo může být početí nového života spojeno se znásilněním. Častá ukončení těhotenství jsou i z důvodu prognózy narození postiženého dítěte. Šokující jsou rovněž potraty kvůli nevyhovujícímu pohlaví.

Dnes často používaný termín „umělé přerušování těhotenství“ je značně zavádějící. Vyvolává totiž dojem, že když se něco přeruší, bude později nadále pokračovat. V otázce potratů však tomu tak rozhodně není. Když se Dr. Vilmara zeptali, zda mu lépe vyhovuje termín „potrat“, „umělé přerušování těhotenství“ nebo „zabití“, odpověděl:

¹⁵⁶ PAPEŽSKÁ RADA PRO MÍR A SPRÁVEDLNOST. *Kompendium sociální nauky církve*. Přel. Ctirad V. Pospíšil. 1. vyd. Kostelní Vydří : KN, 2008, čl. 285.

¹⁵⁷ Podle *Donum vitae* je lidskou bytostí nutno respektovat jako osobu již od prvního okamžiku její existence. Srov. <http://www.kebrle.cz/katdocs/DonumVitae.htm>, str. 5.

¹⁵⁸ Srov. VODÁČKOVÁ, D., aj., *Krizová intervence*, s. 228.

„Potrat je odstranění embrya spolu s tkání, která slouží jeho výživě. To je ve svém důsledku **zabitím lidského života**. Pojem zabití označuje tento děj zcela jednoznačně. Když někdo aktivně ukončuje život, tak zabíjí. Jde tedy o zabití.“¹⁵⁹

Pokud se nám svěří žena mající v úmyslu ukončit své těhotenství, měli bychom si ji vyslechnout a neodsuzovat ji. Jen ona nejlépe ví, co ji k tomuto kroku vede. Je však také naší zodpovědností vyjádřit svůj postoj, názor, který k této věci zaujímáme. Můžeme s ní probrat možnosti si dítě ponechat, nebo donosit a dát k adopci. Nabízejí se azylové domy pro matky s dětmi, kde je možné trávit i dobu těhotenství a zpravidla ještě rok po porodu v případě, že žena nemá dobré rodinné zázemí. Možnost utajeného porodu se u nás nabízí pouze v Kojeneckém ústavu v Aši, kam je možno se obrátit, pokud je pro budoucí matku důležité, aby tato skutečnost jejího života zůstala tajemstvím.¹⁶⁰

Bolestným utrpením pro ženy, které si myslely, že konečné řešení najdou v násilném ukončení těhotenství, může být tzv. *postinterupční syndrom*.¹⁶¹ V době, kdy by se dítě bylo bývalo narodilo, se těmto ženám z plné psychické pohody, bez zjevného důvodu objeví deprese, zoufalství a krize, která má někdy až sebevražedný vývoj. Tyto ženy často ani nepřemýšlely o termínu porodu, ale tělo si jej pamatuje. „*Není to načasování myslí, ale těla*.“¹⁶² Byť se otevírají různé způsoby intervence, z naší strany rozhodně není málo, když jim budeme stát nablízku a budou z nás cítit, že je neodsuzujeme.

III.2.4 Byl jsem nahý, a oblékli jste mě

V posledních letech se věnuje mnoho prostoru **syndromu vyhoření**. Termín vyhoření byl původně používán slangově pro označení narkomana, který se ocitl na samém dně. Na přelomu 70. a 80. let minulého století přešel ve Spojených státech do užívání v pracovní oblasti a stal se vyjádřením rezignace a naprostého vyčerpání v zaměstnání.¹⁶³

¹⁵⁹ POHUNKOVÁ, D. *Úcta k životu: sborník*. 1. vyd. Praha : Zvon, 1991, s. 81.

¹⁶⁰ Srov. VODÁČKOVÁ, D., aj., *Krizová intervence*, s. 229.

¹⁶¹ U postinterupčního syndromu se jedná o celý komplex patologických fyzických a psychických potíží, které mohou nastat po ukončení těhotenství. Spadají sem pocity viny, obviňování druhých, úzkosti, pocity napětí, závratě, bušení srdce, zažívací problémy, migrény, psychická otupělost, znovuprožívání potratu, narušení vztahu s dětmi, inklinace k alkoholu, drogám, poruchy příjmu potravy, syndrom výročí, atd. Srov. VODÁČKOVÁ, D., aj., *Krizová intervence*, s. 230.

¹⁶² *Tamtéž*, s. 230.

¹⁶³ Srov. *tamtéž*, s. 174.

Byť jsou syndromem vyhoření nejvíce ohroženi lidé v pomáhajících profesích, může postihnout prakticky kohokoli, kdo vykonává nějakou činnost dlouhodobě. Tedy i křesťany odhodlané vydávat se potřebným v bliženecké lásce.

Psychicky se syndrom vyhoření manifestuje zklamáním, skepsí, beznadějí a bezvýchodností, nepřítomností zájmu, agresivitou, pocity, že běh věcí je mimo jedincovu kontrolu a aktivita nemá sílu to změnit, intenzivně vystupují pocity ztráty smyslu, chladný vztah ke kolegům, emocionální problémy v osobním životě. Fyzicky se vyhoření může projevovat poruchami spánku, ztrátou chuti k jídlu, zvýšenou nemocností, poklesem funkčnosti imunitního systému a možným objevením se autodestruktivních chorob.¹⁶⁴

V profesním chování se může objevit nárůst rutinního, bezduchého výkonu, „nedostatek“ času na týmovou práci, tendence minimalizovat kontakt s lidmi, [...] jde-li o pomáhající profesi, tendence pomáhat sebezneužívajícím způsobem, tj. obětovat se, tendence nevidět a nezabývat se pracovními problémy a konflikty.¹⁶⁵

Nejčastějším spouštěčem syndromu vyhoření je stres a frustrace v práci. Příčiny vzniku je však také možno rozdělit do tří základních oblastí:

- *individuální faktory*: neschopnost požádat jiné o pomoc, sklony k workoholismu, vysoké nároky na sebe sama, zvýšená náchylnost k prožívání stresových situací
- *pracovní faktory*: každodenní rutinní úkony, kritika a absence ocenění od řídicích pracovníků, konflikty v určení pracovních rolí
- *organizační faktory*: kumulování a zvyšování nároků na pracovníky či práce bez dostatečného odpočinku.¹⁶⁶

Proces vyhoření má plíživý průběh a docela dlouho může probíhat bez náležitého povšimnutí. V podstatě však lze popsat pět typických fází. Ve *fázi nadšení* je pracující zpočátku ochoten pro svoji novou práci mnoho obětovat. V ní nachází uspokojení a naplnění, což je důvodem, že zapomíná na své koníčky a volnočasové aktivity. Ve *fázi stagnace*, která je typická tím, že počáteční nadšení opadá, začíná člověk zjišťovat, že ne vše je tak ideální, jak si původně myslel. V této fázi se také objevuje potřeba vykonávat volnočasové aktivity. *Fáze frustrace* nastává ve chvíli, kdy jedinec začne pochybovat o smyslu své práce. Cítí se nepodpořen svými nadřízenými,

¹⁶⁴ Srov. VODÁČKOVÁ, D., aj., *Krizová intervence*, s. 174 a <http://nemoci.vitalion.cz/syndrom-vyhoreni>.

¹⁶⁵ *Tamtéž*, s. 174.

¹⁶⁶ Srov. <http://nemoci.vitalion.cz/syndrom-vyhoreni>.

narůstají špatné zkušenosti s lidmi, jimž se věnuje. Po delší době frustrace přichází *fáze apatie*. Pracující vykonává pouze nejnutnější povinnosti, klesá jeho schopnost učit se novým věcem, svoje zaměstnání považuje za pouhý přísun peněz pro obživu. Posledním stadiem je *fáze vyhoření*. U pracujícího jsou již viditelné příznaky syndromu vyhoření, jedná se o období emocionálního i tělesného vyčerpání.¹⁶⁷

Tyto fáze je dobré znát, neboť mohou pomoci uvědomit si, ve které z nich se člověk nachází a začít tak včasný boj s vyhasínáním. Dobře pomoci může odpočinek, relaxace, masáž, pravidelný pohyb. Velkou roli hraje kontakt s nejbližšími a s přáteli. Těm se můžeme o svých potížích zmínit, zakusit sílu jejich podpory a nabýt vědomí, že na to nejsme sami. Také je zapotřebí naučit se říkat „ne“, a hlídat si hranice vlastních možností. Je přínosné zpříjemnit si své pracovní místo např. fotografií nejbližších, květinou, a jinými milými předměty. K syndromu vyhoření přispívá do značné míry také to, že člověk není dostatečně motivován a řádně oceněný v odvedené práci. Z toho důvodu je nezbytné povzbuzovat se a ocenit vykonanou činnost. To má zajisté místo nejen na pracovišti ve vztahu nadřízený - podřízený, ale i v rodinách a ve vztazích mezi těmi, s nimiž žijeme.

III.2.5 Byl jsem nemocen, a navštívili jste mě

Určitý prostor jsme už věnovali problematice starých lidí a osamělosti, kterou prožívají. Osamělost však zakoušejí i mnozí nemocní bez ohledu na věk, upoutaní na lůžko.

V dějinách církve je velké množství mužů a žen, kteří přijali Kristovu výzvu sloužit mu v nemocných. A snad jen málokdo neslyšel o Matce Tereze z Kalkaty¹⁶⁸, ženě, která celý svůj život zasvětila zmírňování lidského utrpení v nejchudších částech naší planety. Je dobře znám jeden z jejích rozhovorů, který vedla s novinářem ze Spojených států amerických: Když ji viděl, jak se sklání nad umírajícími, zeptal se jí: „*Vy a vaše sestry, opravdu necítíte ten strašlivý zápach rozkládajících se těl, když o ně pečujete? Já bych to nedělal ani za milion dolarů.*“ Matka Tereza mu na to tehdy odpověděla: „*Ani my. My to děláme z lásky k Ježíšovi.*“¹⁶⁹ Matka Tereza zapalovala druhé svým příkladem proto, že v chudých milovala Krista a vnímala v nich jeho

¹⁶⁷ Srov. <http://nemoci.vitalion.cz/syndrom-vyhoreni>.

¹⁶⁸ Matka Tereza (1910-1997), zakladatelka kongregace Misionářek lásky. Janem Pavlem II. byla v Římě blahorečena 19. října 2003.

¹⁶⁹ DI LORENZO, M., *Matka Tereza - zář lásky*. 1. vyd. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2005, s. 137.

přítomnost. Očima kontempace odhalovala rysy Kristovy tváře ztrýzněné bolestí v těch nejobožejších, jimiž svět kolem pohrdal.

Těm, kdo ji přicházeli navštívit, říkala: „*Když omývám rány malomocným, cítím, že pečuji o Pána. Není to nádherné?*“¹⁷⁰ Pro mnohé snad příliš silná slova, pro jiné naopak příklad k následování. Matku Terezu moc nepřekvapovalo, že se k ní hlásí tolik mladých dívek, které chtějí žít tak jako ona mezi těmi nejchudšími. „*Vždyť právě tam se mohly setkávat s Kristem. Tam byl živý Ježíš, přítomný s překvapivou konkrétností.*“¹⁷¹ Její spiritualita stojí na naprostém odevzdání se, láskyplné důvěře a radostném srdci.

Nemusíme se vydat do ulic Kalkaty, abychom sloužili Kristu v nemocných. Naše ulice nabízejí právě tak možnosti této služby lásky a nezištnosti každému, kdo nezavírá oči před lidským utrpením. Oblastní charity spolupracují s dobrovolníky, kteří ve svém osobním volnu nabízejí svůj čas nejen zdravotně postiženým, ale i jiným cílovým skupinám. Např. hospic může být takovým místem, kde se naskýtá možnost realizace onoho evangelního „*byl jsem nemocen, a navštívili jste mě*“.

III.2.6 Byl jsem ve vězení, a přišli jste za mnou

Vězení, které máme v této kapitole na mysli, se týká těch, kteří jsou uvězněni v **závislosti na návykových látkách**. Zajisté se jedná o velmi široké a palčivé téma, my se však zaměříme především na příčiny a souvislosti vzniku závislosti v osobnosti a v rodině a možnými intervencemi.

Užívání návykových látek se může stát pro mnohé nesprávně zvolenou cestou, jíž chce člověk zmírnit psychickou bolest či prázdnotu, zmírnit projevy určité vztahové či osobní krize. Může však také vyplývat ze snahy vyhnout se důsledkům vlastního jednání a prožívání. Aktuální střet s krizí může vést k užití nebo opakovanému užívání drog. Bohužel však mnozí, kteří se takto se svou krizí snažili vypořádat, sami na sobě poznali, že užívání drog po čase vede ke krizi samotné. Jaké jsou tedy oblasti, v nichž se může zrodit vazba mezi závislostí a jedincem?

¹⁷⁰ DI LORENZO, M., *Matka Tereza - zář lásky*, s. 138.

¹⁷¹ *Tamtéž*, s. 79.

Vztah mezi závislostí a raným dětstvím

Narkotický účinek psychoaktivní látky umožňuje vyjádření určitých afektů a uspokojení konkrétních potřeb, které za běžného stavu vědomí bývají potlačeny. Obvykle jde o potřeby a afekty z minulosti, a to převážně z dětství. Užívání drog, stejně jako pití alkoholu, bývá autory z psychoanalytického okruhu spojováno se závislým typem osobnostní struktury fixované v orálním stadiu vývoje.¹⁷² Princip tkví v tom, že uživatel se stává závislým na podnětech a substancích přicházejících zvnějšku. Ty následně ovlivňují jeho city, vnímání a chování. Jedinec se cítí dost silný a upřímný vyslovit to, nač by jinak odvahu neměl.¹⁷³

Neschopnost rodičů reagovat na potřeby dítěte

Pro zdravý vývoj dítěte je potřeba, aby rodiče v jednotlivých situacích reagovali vstřícně, jindy odmítavě, kriticky a někdy i použili určité sankce. V rodinách mladých toxikomanů se můžeme setkat s pozoruhodnou nevyvážeností v reakcích. V určitých situacích jsou děti přetěžovány odpovědností a nároky, a jinde mají roli malých dětí. Neštěstím také je, když někteří rodiče ve svých reakcích ustavičně kolísají v nevypočitatelných výkyvech. Nadměrné přetěžování dítěte v určité oblasti může vést k vývoji tzv. *dospělého dítěte*, které je v něčem předčasně zralé, anebo k opakovanému selhávání, které se postupně šíří na další a další oblasti života. Na straně druhé, nejsou-li na dítě kladeny nároky, nevytvoří se u něj podněty pro růst a nenaučí se čelit neúspěchům a překážkám.¹⁷⁴

Nedostatečná schopnost snášet nepříjemné emoce a afekty

Při pocitech bolesti, zklamání, ponížení nebo nesnesitelné zlosti užívají závislí drogu jako svépomocnou léčbu. Jsou jimi lidé extrémně citliví vůči emocionálním zraněním, která pramení z vnitřních pocitů a konfliktů i vnějších zdrojů a okolí.

¹⁷² Podle Freuda se orálním stadiem myslí první rané období dítěte, ve kterém se dětské vnímání okolí a lidí soustřeďuje převážně do oblasti úst a zažívacího traktu. Odraz tohoto období v životě dospělého pak lze spatřovat v momentech, kdy člověk potřebuje, aby o něj bylo pečováno, aniž by se on sám na tom nějak aktivně podílel. Srov. např. DRAPELA, V. J., *Přehled teorií osobnosti*. 4. vyd. Praha : Portál, 2003, s. 19-28.

¹⁷³ VODÁČKOVÁ, D., aj., *Krizová intervence*, s. 428.

¹⁷⁴ *Tamtéž*, s. 429.

Užívání návykových látek jako náhradní prostředek separačních a individuálních tendencí

Proces separace a individuace v dospívání má svůj předobraz v raném vývoji dítěte a do jisté míry lze říci, že testuje, nakolik úspěšně proběhl. Dospívající usiluje o dosažení nezávislosti nejen na rodičích, okolí, ale i celém kulturním a sociálním systému. Někteří mladiství, hledající svou vlastní identitu, použijí návykovou látku pro změnu vědomí, kterou jim droga navodí. Tato změna je sama o sobě krokem, kterým se člověk odděluje od běžného stavu prožívání a myšlení a vytváří si sám v ten moment vlastní (obvykle příjemný) stav, který je však méně závislý na realitě. „*O aplikaci drogy si navíc rozhoduje sám a tím si potvrzuje zážitek, že jeho život „je“ v jeho rukou.*“¹⁷⁵

Zajisté bychom mohli zaznamenat ještě i další důvody přispívající k závislosti na návykových látkách, zmínili jsme však alespoň příčiny nejčastější. Nyní se zaměříme na možné formy pomoci závislým a jejich blízkým.

Ať už jsou na závislost svých dětí rodiče upozorněni pracovníky školy anebo prokazatelné důkazy najdou sami, vždy je důležité, jak se právě rodiče k tomuto problému postaví. Pochopitelně se jedná o těžkou konfrontaci s realitou, ale správně mířená pomoc zmůže mnoho. Před tím, než budou rodiče s dítětem o nálezku mluvit, měli by si najít čas na zchladnutí a rozmyšlení. V hovoru s dítětem se pak omezit na vyjádření vlastního názoru, který by měl vycházet z jejich skutečných znalostí o drogách nebo okolnostech. Do jaké míry se dítě rodičům svěří, bude zcela záviset na vztahu, který mezi nimi panuje.

Je zajisté velmi přínosné společně navštívit poradenské zařízení, kde drogový expert sdělí, zda situaci v užívání drog shledává za dostatečně rizikovou pro terapii či ne. Příbuzní, partneři či přátelé závislého jsou obvykle součástí širšího kontextu nemoci a pro další pozitivní vývoj hrají velkou roli. Neboť přestože jde o problémy u dítěte nebo dospívajícího, považuje se za samozřejmé, že budou v léčbě spolupracovat i oni. Velkou pomocí pro rodiče mohou být návštěvy některé z podpůrných rodičovských skupin, které se nacházejí v řadě terapeutických zařízení. Zde mohou zažít pocit, že nejsou sami a špatní, zbaví se řady iluzí a mýtů a mohou se naučit, jak stát při dítěti potýkajícím se s užíváním drog.¹⁷⁶

¹⁷⁵ VODÁČKOVÁ, D., aj., *Krizová intervence*, s. 431.

¹⁷⁶ Srov. *tamtéž*, s. 439-441.

Je nasnadě, že ne všechny případy závislostí mladistvých lze řešit pouze ambulantně. Mnohdy je zapotřebí ústavní léčby, a bohužel ani zde není úspěšnost vysoká, spíše naopak.¹⁷⁷

III.3 Páté evangelium

„Miluj bližního a uvažuj v srdci, odkud se ta láska k bližnímu vzala. A tehdy spatříš Boha, jak jen je to možné.“

sv. Augustin

Ve třetí části jsme si nekladli za cíl zmapovat všechny oblasti chudoby, bídy a utrpení. Předestřeli jsme pouze některé aspekty volající po uplatnění bliženecké lásky v duchu Matoušovy 25. kapitoly.

Diakonická složka života církve je nazývána „*pátým evangeliem*“. Je tomu tak proto, že zvěstuje milosrdenství a Boží lásku, jež se zjevila v Ježíši. Konkrétně se vtěluje a uskutečňuje v církvi, a skrze její působení slouží **dnes a tady**.¹⁷⁸ Do každého člověka vložil Bůh své hřivny a až přijde den, kdy staneme před jeho tváří, bude se nás ptát, jak jsme s nimi naložili. Jeden dostal více, jiný méně. Ale velikost a rozmanitost darů, jimiž nás Pán obdarovává je také z toho důvodu, abychom se navzájem doplňovali ve službě druhým. Neboť to, co vidí jako potřebné jeden, nemusí vidět druhý. A zase naopak: jeden spatřuje výzvu vydat se ve službě, dalšímu může být dána vnímavost pro realizování se na jiném poli. Avšak ať tak či onak, každý má zodpovědnost ve službě bližnímu skutkem nebo modlitbou.

¹⁷⁷ Statisticky uvádějí, že úspěšnost terapeutických programů je v rozpětí mezi 5 a 30%. Množí se také případy úmrtí v souvislosti s užíváním drog. Srov. VODÁČKOVÁ, D., aj., *Krizová intervence*, s. 439.

¹⁷⁸ *Život a poslání křesťanů v církvi a ve světě: závěrečný dokument Plenárního sněmu katolické církve v ČR*. 1. vyd. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2007, čl. 218.

Závěr

Smyslem této práce bylo zamyslet se nad stěžejními oblastmi křesťanského duchovního života. Procházeli jsme evangelia a všímali si Krista, jak jedná, jaké emoce jím hýbou, s kým se stýká a kde bere sílu ke službě. Skrze pozornou četbu, protkávanou modlitbou, nám **v evangeliích přichází v ústrety Ježíš**, živý a reálně přítomný. Bez těchto intimních chvil není možné prohlubovat vztah k němu, neboť nelze bytostně milovat někoho, koho neznáme.

Povšimli jsme si také nápadné propojenosti Božího slova s liturgií a zjistili, že **liturgie aktualizuje Písmo**. Je tomu tak především proto, že dodává Božímu slovu *zvláštního realismu*, neboť svědčí, jak se naplňuje v *našem dnešku*.¹⁷⁹ V ní se totiž stává znovu pravdivým Ježíšův výrok: „*Dnes se splnilo toto Písmo, které jste právě slyšeli*“ (Lk 4,21).

Při slavení liturgie se spojujeme s Kristem, Marií a celým zástupem svatých a jsme tak už dnes účastni liturgie nebeské, která nás posvěcuje a vlévá do nás věčný život. Pro pulsující život přítomný v každé bohoslužbě není žádné z období liturgického roku opakovatelné, neboť Duch Boží v ní vane a vede si člověka rok co rok blíže k Cíli. Ježíšův přítel je tak na dobrodružné pouti životem, kdy každý den je jedinečný už proto, že vše co žije, prožívá ve spojení s Božím Synem.

Člověka život modlitby musí nutně poznamenat. Dívá se na svět proměněným očima, kterým nemůže být lhostejné utrpení Božího lidu. Nachází v sobě chuť a sílu **vyjít ze sebe a darovat se bližnímu, o němž ví, že v něm může sloužit Kristu**. Samozřejmě, že ne všichni máme stejné výchozí podmínky, ale někdy i málo zmůže nesmírně mnoho. Matka Tereza říkala: „*Můj úsměv je plášt', který přikrývá nesmírné množství bolestí*.“¹⁸⁰

Zároveň je však i potřeba nacházet si čas na ztišení před Pánem, aby člověk „nevyhasl“. Zářným příkladem je zde ostatně Ježíš vyhledávající chvíle samoty se svým Otcem a nato opět procházející krajem Galilejského jezera, tišící bídu lidí, které k sobě přitáhl. To vše poukazuje na **propojenost tří pilířů křesťanského života**: četby Písma, účasti na liturgickém životě a skutcích milosrdenství. Jak již bylo zmíněno v úvodu, nelze jedno od druhého oddělit, pokud má náš život s Bohem být ryzí a autentický.

¹⁷⁹ MASINI, M., *Úvod do "lectio divina": Teologie, metoda, spiritualita, praxe*, s. 67.

¹⁸⁰ DI LORENZO, M., *Matka Tereza - zář lásky*, s. 130.

Před tím, než měl Ježíš odejít z tohoto světa, prosil Otce: „**Otče, chci, aby také ti, které jsi mi dal, byli se mnou tam, kde jsem já.**“ (J 17,24). Pokud postavíme svůj život na těchto pilířích, jsme už nyní s Kristem a jednoho dne usedneme v jeho království.

Použitá literatura

Prameny a církevní dokumenty:

Písmo svaté Starého a Nového zákona. 6. přepracované vyd. Praha : Česká biblická společnost, 1995. ISBN 80-85810-08-5.

Scala paradisi. Stupně k ráji. Přel. Markéta Koronthályová. 1. vyd. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1996. ISBN 80-7192-083-5.

BENEDIKT XVI., *Deus caritas est.* 1. vyd. Praha : Nakladatelství Paulínky, 2006. ISBN 80-86949-03-6.

Denní modlitba církve. Praha : Česká liturgická komise, 1987.

Dokumenty II. Vatikánského koncilu. Přel. prac. skupina pod ved. Oto Mádra. 1. vyd. Praha : Zvon, 1995. Přel. z: Sacrosanctum Oecumenicum Concilium Vaticanum II. Constitutiones, Decreta, Declarationes. ISBN 80-7113-089-3.

Katechismus katolické církve. Přel. Josef Koláček. 1. vyd. Praha : Zvon, 1995. Přel. z: Catéchisme de l'Église catholique. ISBN 80-7113-132-6.

PAPEŽSKÁ RADA PRO MÍR A SPRAVEDLNOST. *Kompendium sociální nauky církve.* Přel. Ctirad V. Pospíšil. 1. vyd. Kostelní Vydří : KN, 2008. 536 s. Přel. z: Compendio della dottrina sociale della Chiesa, Città del Vaticano : Libreria Editrice Vaticana, 2004. ISBN 978-80-7195-014-1.

PIUS XII., *Mediator Dei*, IV., II.: AAS 39.

Život a poslání křesťanů v církvi a ve světě: závěrečný dokument Plenárního sněmu katolické církve v ČR. 1. vyd. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2007. ISBN 978-80-7195-162-9.

Literatura:

ADAM, A., *Liturgika, křesťanská bohoslužba a její vývoj.* Přel. Václav Konzal a Pavel Kouba. 1. vyd. Praha : Vyšehrad, 2001. Přel. z: Grundriß Liturgie, Freiburg im Breisgau : Herder Verlag, 1985. ISBN 80-7021-420-1.

AUGÉ, M., *Liturgická spiritualita.* Přel. Gabriel Martiniak. 1. vyd. Trnava : Vydavateľstvo Dobrá kniha, 2001. Přel. z: Spiritualità liturgica, Milano : Edizioni San Paolo, 1998. ISBN 80-7141-341-0.

ARTHUROVÁ, K., *Jak studovat svou Bibli.* Přel. Miluše Marková, Ing. Karel Běhounek, RNDr. Mojmír Kallus. 2. vyd. Praha : Nakladatelství KMS, s.r.o., 2003. Přel. z: How to study your Bible, by Precept Ministries, 1994. ISBN 80-86449-22-x.

BIANCHI, E., *Modlit se Boží slovo*. Přel. Angelo Scarano. 1. vyd. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2007. Přel. z: Pregare la Parola. Introduzione alla „lectio divina“, Milano : Piero Gribaudi Editore, 2004. ISBN 978-80-7195-105-6.

DE CLERC, P., *Moudrost liturgie a jak jí porozumět*. Přel. Tomáš Jelínek. 1. vyd. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2002. Přel. z: L'intelligence de la liturgie, Paris : Les Éditions du Cerf, 1997. ISBN 80-7192-453-9.

DI LORENZO, M., *Matka Tereza - zář lásky*. Přel. Ctirad Václav Pospíšil. 1. vyd. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2005. Přel. z: Madre Teresa – lo splendore della carità, Milano : Paoline Editoriale Libri, 2003. ISBN 80-7192-956-5.

DRAPELA, V. J., *Přehled teorií osobnosti*. 4. vyd. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-766-3.

FEE, G.D., STUART, D., *Jak číst Bibli s porozuměním*. Přel. Alena Koželuhová. 1. vyd. Praha : Návrat domů, 1997. Přel. z: How to read the Bible for all its worth, Grand Rapids : Zondervan Publishing House, 1981, 1993. ISBN 80-85495-66-x.

HECHTOVÁ, A., *Kreativní přístupy k Bibli*. Přel. Marie Zouharová. 1. vyd. Brno : Kartuziánské nakladatelství ve spolupráci s Českým katolickým biblickým dílem, 2008. Přel. z: Zugänge zur Bibel, Stuttgart : Verlag Katholisches Bibelwerk, 2003. ISBN 978-80-86953-20-5.

KEMPENSKÝ, T., *Čtyři knihy o následování Krista*. Přel. Josef Pernikář. 2. vyd. Brno : Cesta, 2001, 3. dotisk 2011. ISBN 978-80-7295-019-5.

KREMER, J., *Čítajme Bibliu rozumne: Malý návod, ako porozumieť Svätému písmu*. Přel. Štefan Bugar. 1. vyd. Trnava : Dobrá kniha, 1993. Přel. z: Die bibel lesen, aber wie? Eine kleine Anleitung Zum Verstehen der Heiligen Schrift, Stuttgart : Verlag Katholisches Bibelwerk. ISBN 80-7141-012-8.

KUNETKA, F., *Liturgický rok ve slavení církve*. 1. vyd. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1995.

MASINI, M., *Úvod do "lectio divina": Teologie, metoda, spiritualita, praxe*. Přel. Terezie Brichtová. 1. vyd. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1993. Přel. z: Iniziazione alla „Lectio divina“, Padova : Edizioni Messagero, 1988. ISBN 80-85527-18-9.

MATKA TEREZA, a KOLODIEJCHUK, B. *Pojď, buď mým světlem: soukromá korespondence světice z Kalkaty*. Přel. Marcela Koupilová. 1. vyd. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2008. Přel. z: Mother Teresa, Come be My Light: The Private Writings of the „Saint of Calcutta“, New York : Doubleday, 2007. ISBN 978-80-7195-228-2.

MESSINA, R., *Dějiny charitativní činnosti*. Přel. Terezie Brichtová. 1. vyd. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2005. Přel. z: Storia della carità: cuore della Chiesa, Turín : Edizioni Camilliane, 2001. ISBN 80-7192-859-3.

MUNZAROVÁ, M., aj., *Proč ne eutanazii, aneb, Být, či nebýt?*. 2. vyd. Kostelním Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-7195-304-3.

POHUNKOVÁ, D. *Úcta k životu: sborník*. 1. vyd. Praha : Zvon, 1991. ISBN 80-7113-010-9.

POKORNÝ, P., *Literární a teologický úvod do Nového zákona*. 1. vyd. Praha : Vyšehrad, 1993. ISBN 80-7021-052-4.

POSPÍŠIL, C.V., *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*. 3. vyd. Praha : Krystal OP a Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2006. ISBN 80-85929-80-5 (Krystal OP). ISBN 80-7195-000-9 (Karmelitánské nakladatelství).

RICHTER, K., *Liturgie a život: smysl liturgie, mše, církevní svátky, svátostná znamení*. Přel. Jan Sokol a Ondřej Bastl. 2. rozš. vyd. Praha : Vyšehrad, 2003. Přel. z: Was ich vom Kirchenjahrwissen wolte, Was ich von der Messe wissen wolte, Was bedeutet die Liturgie für mein Leben, Was die sakramentalen Zeichen bedeuten, Freiburg im Breisgau : Herder Verlag, 1982, 1983, 1988. ISBN 80-7021-575-5.

STRUPPE, U., KIRCHSCHLAGER, W., *Jak porozumět Bibli*. Přel. Jindřich Slabý. 1. vyd. Praha : Vyšehrad, 2000. Přel. z: Einführung in das Alte Testament a Einführung In das Neue Testament, Stuttgart : Verlag Katholisches Bibelwerk, 1998. ISBN 80-7021-334-5.

TAVEL, P., *Smysl života podle Viktora Emanuela Frankla: potřeba smyslu života, přínos Viktora E. Frankla k otázce smyslu života*. 1. vyd. Praha : Triton, 2007. ISBN 978-80-7254-915-3.

TEREZIE Z LISIEUX, *Autobiografické spisy (Dějiny duše)*. Přel. Terezie Brichtová, 1. vyd. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1991. ISBN 80-900807-5-8.

VODÁČKOVÁ, D., aj., *Krizová intervence*. 2. vyd. Praha : Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-342-0.

Konzultovaná literatura:

CAMPATELLI, M., *Čteme bibli s církevními otci : jak číst Písmo svaté s vírou*. Přel. Robert Svatoň. 1. vyd. Olomouc : Refugium Velehrad-Roma, 2011. Přel. z: Leggere la Bibbia con i Padri: per una lettura credente delle Scritture, Řím : Lipa, 2009. ISBN 978-80-7412-096-1.

DE VERTEUIL, M., *Svítilnou mým nohám je tvé slovo : lectio Divina*. Přel. Martina Vintrová. Praha : Pastorační středisko, 1998.

ZEVINI, G., CABRA, P. G., *Lectio divina na každý den v roce. [Díl] 1, Doba adventní*. Přel. Jiří Plhoň. 1. vyd. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2001. Přel. z: Lectio divina per ogni giorno dell'anno 1. Tempo di Avvento, Brescia : Editrice Queriniana, 1999. ISBN 80-7192-636-1.

Internetové odkazy:

JAN PAVEL II., *Donum vitae*, dostupné 22. 1. 2013 na adrese: <http://www.kebrle.cz/katdocs/DonumVitae.htm>.

Kanán, Katecheze na neděli, dostupné 17.3. 2013 na adrese: www.kanan.cz.

KOMISE PRO NÁBOŽENSKÉ VZTAHY S JUDAISMEM, *Notes pour une correcte présentation des juifs et du judaïsme dans la prédication et la catéchèse de l'Église catholique* [Poznámky ke správné prezentaci židů a judaismu v hlásání a katechezi katolické církve]. dostupné 5. 3. 2013 na adrese:

http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/chrstuni/relations-jews-docs/rc_pc_chrstuni_doc_19820306_jews-judaism_fr.html.

MAREČEK, P., *Úvod do Nového zákona*, CMTF UP: 2007-2008, nepublikovaná skripta pro potřeby studentů, dostupné 15. 12. 2012 na adrese: <https://www.portalcmtf.upol.cz/download.php>.

Stránky pro děti o víře, dostupné 17.3. 2013 na adrese: www.vira.cz.

VITALION, dostupné 25. 2. 2013 na adrese: <http://nemoci.vitalion.cz/syndrom-vyhoreni>.

Zkratky

Použité zkratky z biblických knih:

Biblické citáty a zkratky z biblických knih jsou převzaty z: *Písmo svaté Starého a Nového zákona*. 6. přepracované vyd. Praha: Česká biblická společnost, 1995. ISBN 80-85810-08-5.

SZ Starý zákon

Gn	Genesis
Dt	Deuteronomium
Neh	Nehemjáš
Iz	Izajáš
Ez	Ezechiel
Mal	Malachiáš

NZ Nový Zákon

Mk	Marek
Mt	Matouš
Lk	Lukáš
J	Jan
Sk	Skutky apoštolské
Řím	Římanům
2 Kor	Druhý list Korintským
Flp	Filipským
Žid	Židům
1 Jan	První list Janův
Zj	Zjevení Janovo

Ostatní zkratky:

AAS – Akta apoštolského stolce

CR – Římský misál

